

Uitgave: de Imkersbond ABTB, de Imkersbond van de LLTB, de Bond van Bijenhouders van de ZLTO, en de VBBN

13-1
januari
2004

bijen

MAA N D B L A D V O O R I M K E R S

Aandacht op de voorpagina voor de verwerking van bijenproducten op grote schaal. Het begint allemaal bij grote imkerijen (met ettelijke duizenden volken) in Noord- en Zuid-Amerika en in landen als Nieuw-Zeeland en Australië. Deze imkerijen vullen de honing af in grote vaten. In deze vaten wordt de verhandelde honing dan vervoerd naar de verschillende verwerkingsbedrijven. Op foto zien we vele vaten in het magazijn van de Traay te Lelystad wachten op verdere verwerking. We zullen dit jaar de tocht van zo'n vat tot de uiteindelijke verpakking volgen.

Van de redactie

De nieuwe kleur en een nieuwe serie voorplaten verraden de start van een nieuwe jaargang *Bijen*. Het bedrijf de Traay in Lelystad heeft foto's beschikbaar gesteld voor de voorplaat. In 11 afleveringen wandelen we door de verschillende afdelingen van het bedrijf dat allerlei honing- en bijenproducten maakt voor de reform- en biologische winkels.

Gewoontegetrouw zijn er bij de start van een nieuw jaar ook nieuwe rubrieken. Op veler verzoek is er dit jaar een rubriek 'de basisbeginselen' van het bijenhouden. Mari van Iersel en Onno Bakker behandelen in dit nummer de verschillende aspecten van het werken in en met de bijenvolken.

Piet van Schaik uit Westervoort schrijft over zijn imkerervaringen. In de eerste bijdrage leest u, dat bij hem in de tuin niet alleen de honingbij rondvliegt.

Verder in dit nummer het nieuwe honingbesluit voor u samengevat door dhr. Kerkvliet: honing mag beslist niet meer dan 20% water bevatten (dit was 21%). Is dit wat taai stof, dan niet getreurd want de geslaagden van de cursus 'honingkunde' 2003-2004 kunnen u er alles over vertellen, nodig ze uit.

In dit nummer een wat kribbige Ko Zoet die zich afvraagt of het voortbestaan van *Bijen* bedreigd wordt nu de fusie van de bijenhoudersorganisaties niet doorgaat. Veel leesplezier.

Marleen Boerjan

'Honingkunde' 2003-2004	Frans Janssen	3
Imkerervaringen in januari	Piet van Schaik	5
Plant en bij		
Bijenplant	Arjen Neve	6
Uit de imkergemeenschap		
Van imker tot imker	Ko Zoet	8
Stichting 'Bijen en natuur'	Tonnie Franken	10
Honingkeuring	A. W. Oosterbroek	11
Koninginnenteeltdag 31 januari 2004		11
Praktijk		
Basisbeginselen	M.J. van Iersel en O. Bakker	12
Maskers en mierenzuur	M.J. van Iersel	14
Uit de imkergemeenschap		
Cursief	Rik Oldeven	15
Vereniging van Carnica Imkers (VCI i.o.)		15
De imker en zijn wichelroede	Jan J. Speelziek	16
Foto van de maand	dhr. Slaghuis	18
Nieuwe regels voor honing	J. Kerkvliet	18
Gezondheid		
Gewasbeschermingsmiddelen	J. van der Steen	21
Bijengezondheidscoördinatoren	H. van der Scheer	22
Organisaties		
ABTB Bij gepraat (23)		25
VBBN Uit het Hoofdbestuur		26
Onderscheidingen VBBN		26
Inbinden maandblad BIJEN		26
Over nestgeur gesproken		27
VBBN neemt afscheid van Kees Heikamp		27
Advies honingprijs		27
Bestuurscursus VBBN		
Familieberichten		28
Kalender		29
Cursussen		30
Vraag en aanbod		31

Verslag cursus 'Honingkunde' 2003-2004

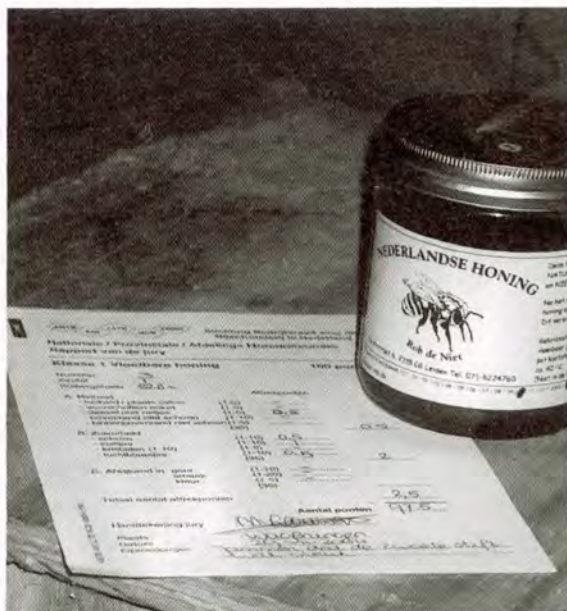
Frans Janssen, cursuscoördinator

Enkele jaren geleden kwam na een reeks vergaderingen het 'Nationale Honingkeuringsreglement' tot stand. Dit was een co-productie van de vaderlandse imkerorganisaties onder de paraplu van de Bedrijfsraad voor de Bijenhouderij in Nederland. De wens onder de leden van de Commissies Honing, die hier aan meegewerkt hadden was dan ook een landelijke cursus Honingkunde te organiseren, waardoor er een lichte honingkeurmeesters zou komen, die volgens deze nieuwe uniforme regels was opgeleid. Na bijzonder goed overleg werd op 11 oktober jl. een opleiding voor honingkeurmeesters gestart met maar liefst dertig deelnemers. Voorafgaand moest het cursusboek worden geactualiseerd en werd er ook lesstof aan toegevoegd onder andere een bijdrage over bijengif. Om de cursus zo breed mogelijk te houden werden er naast ervaren keurmeesters voor het praktisch werk ook nog eens tien docenten uitgenodigd, allen met hun eigen specialisme.

Dit was aantrekkelijk voor de cursisten, hoewel er hier en daar wel eens doublures optraden, maar u weet, een goed verhaal kun je best twee keer horen. Met het cursusboek als basis aangevuld met afdrucken van de presentaties werd het hele proces vanaf het ontstaan van nectar tot aan het afvullen, bewaren, verkooppromotie en natuurlijk het keuren van honing behandeld. Belangrijk was ook het leren gebruiken en het voorafijken met speciale ijk-honing van de refractometers, waarbij het aflezen nog al eens tot pittige, maar uiteindelijk ook tot verhelderende discussies leidde. Ofschoon mede, was en propolis minder ter keuring worden aangeboden, zijn deze producten ook uitvoerig aan de orde geweest, waarvan het proeven en keuren van diverse soorten mede natuurlijk het leukste was!

Honingkeuring louter cosmetisch karakter?

Naast geur, kleur en smaak is het uiterlijk van de honing belangrijk. Je kunt je afvragen, of je voor het ontdekken van een vuiltje, een luchtbelletje of een scheef geplakt etiket kennis moet hebben van begrippen als fotosynthese, thermo-labiele enzymen, hydroxymethyl-furfural en postflorale nectarsecretie etc. Mijn antwoord is volmondig: Ja! Genoemde cursus leidt niet alleen op voor honingkeurmeester. De cursisten krijgen een diepere kennis van honing en andere

Keuringsrapport gemaakt van meegebrachte honing. Met 97,5 punten een mooi resultaat. Foto: Frans Janssen.

bijenproducten en wel zodanig, dat ze in hun vereniging specialist zijn op die gebieden. Zij moeten ook in staat geacht worden een goed onderbouwd verhaal over honing e.d. te kunnen houden voor imkers of geïnteresseerde buitenstaanders. En zij moeten ook antwoord kunnen geven op gestelde vragen.

Drie zaterdagen en vijf maandagavonden

In totaal bijna dertig uur les, voeg daarbij nog de tijd om thuis de lesstof te verwerken en voor een aantal de vele reizen, kortom een flinke klus! De eerste cursusdag werd gehouden op 'Immenhof' in Heumen, de overige zeven dagen in 'het Bijenhuis' in

Hier worden o.l.v. een ervaren keurmeester de fijne kneepjes van het vak aangeleerd. Foto: Frans Janssen.

Een demonstratie van het bereiden van cremehoning. Goed roeren met vooral een sterke boormachine. Foto: Eva Schild.

'Meten is weten'. Proefmetingen met de refractometer. Een belangrijk instrument om het suikergehalte te bepalen. Foto: Frans Janssen.

Wageningen. Ondanks dat een aantal cursisten lang moesten reizen, o.a. vanuit Drente, Zuid-Limburg, Zeeland en zelfs België, was het aantal afwezigen gemiddeld één. Dit zegt wel iets over de motivatie van de cursisten. Chapeau! Dit geldt overigens ook voor de docenten en de honingkeurmeesters, voor wie deze leergierige groep een bijzonder inspirerende uitdaging vormde. Op 10 januari jl. werden na het schriftelijk theorie-examen, waarop flink gezweet werd, en het praktisch keuren van diverse soorten mede en honing, door algemeen voorzitter van de VBBN, Jos Plaizier, de welverdiende diploma's uitgereikt. Terugblikkend zou ik tegen de geslaagden willen zeggen: 'Zet al die theorie rustig even op zij, maar blijf wel genieten van dat heerlijk, vloeibaar goud, dat honing heet en dan herinner je misschien nog die slotzin, waarmee ik in Heumen de cursus opende: 'Honing is niet zo maar iets zoets uit een potje, maar een feest van geur, kleur en smaak, maar vooral van bloemen'. Geniet er van en proficiat met het behaalde diploma!

De geslaagden

J. Aerts (Blitterswijk), E. Blankert (Gendt), Mw. L. Bos-van Maurik (Tull en 't Waal), Mw. F. Bosch (Hilversum), J. Calis (Laren NH), R. Christiaanse (Drogeropslagen), mw. J. van Doren-Petricc (Scherpenisse), P. Elshout (Susteren), M. Goudriaan (Bodegraven), H. van Heck (Bennekom), J. Kamps (Meerlo), mw. H. Koens (Oudeland), A. Kok (Westervoort), H. Kok (Veenendaal), H. Leeftland (Eerbeek), mw. M. van Leeuwen (Bodegraven), mw. H. Mulder (Otterlo), R. de Niet (Leiden), G. Nijman (Ermelo), H. van de Pas (Angeren), H. Philippens (Wageningen), A. Rietveld (Breda), C. Schweigmann (Veenendaal), M. Simon (Arnhem), J. Stefens (Lille (B)), J. Timmermans (Beringe), A. Verwoert (Veenendaal), mw. E. Voorbij (Lienden), L. Vos (Laren NH), J. van Welie (Bleiswijk)

Bij een bleek zonnetje laten ze zich zien

Eerst even voorstellen. In januari is daar wel tijd voor. De bijen rusten nog!

Mijn naam is Piet van Schaik en ik woon in Westervoort (bij Arnhem). Ik imker ruim 20 jaar. Het begon met een cursus 'beginnend imker' en een gekregen volkje van een dorpsgenoot. Algauw kwam er een zelfgeschepte zwem bij. Het bijenstalletje achter in de tuin was een houten hokje met een opklapbaar dak. En de bijen die ik toen had staken geweldig.

Zo'n 8 jaar geleden kocht ik een Buckfastmoer bij Mehler in Duitsland. Hare majesteit kwam per post. Heel voorzichtig werd ze ingevoerd in een klein volkje. Op hoop van zegen.

Het lukte wonderwel en vanaf die tijd zijn mijn bijen vriendelijker geworden. Sterker nog: ze zijn mijn vrienden geworden! Ik bezit nu een bijenstal waarin zes volken staan. Op een schuifbare plank erboven staan wat reservevolkjes om in het voorjaar eventueel mijn volken mee te versterken.

Januari is de maand dat de bijen zich bij een bleek zonnetje laten zien. Ze moeten zo nodig! Dat is dan ook direct op de buitenhangende witte was te zien. Zo slaap je dan lekker tussen de bijenhoopjes. Maar ze doen meer!

Vlak bij mijn huis staan een paar hazelaarstruiken. Hoewel stuifmeel verzamelen van hazelaarkatjes niet meevalt worden er driftig pogingen ondernomen. Wanneer zal het dit jaar weer zijn? De vroegste datum dat ze genoemde katjes bij mijn burens vonden was 19 januari.

Het wordt nu ook tijd om de lade onder de gaasbodem te schuiven. Vallen er nog mijten? Volgens een Duitse onderzoeker mag dat absoluut niet het geval zijn! Valt er meer dan een mijt per week, dan moet de varroamijt nog een keer bestreden worden met oxaalzuur. Ik gebruik Bienenwohl (De naam zegt het al: de bijen kicken erop omdat naast

het oxaalzuur een aantal andere stoffen toegevoegd is met een prettiger geur). Ik zal u laten weten of een behandeling nodig was. We zullen ze krijgen!

Solitaire bijen

In deze maand is het tijd om wat te klussen. Al jaren heb ik een klein blokje met gaten tegen het huis hangen als broedgelegenheid voor solitaire bijen. Het blokje hangt vlak bij de plaats waar we 's zomers buiten zitten wat tot gevolg heeft dat verschillende gasten nieuwsgierig naar de rondvliegende bijtjes kijken. 'Kun je die zo dicht bij huis houden?' en 'Steken ze niet?' zijn zo de geijkte vragen.

Moet je ook eens doen! Het is gewoon een leuk gezicht. Nog leuker wordt het als je iets over het leven van de solitaire bijtjes kunt vertellen. Alleen al het feit dat eerst de darretjes geboren worden. Die blijven dan net zolang voor de opening 'hangen' totdat een werksterbijtje geboren wordt. Dit geeft al genoeg aanleiding voor een amusant gesprek.

Zo'n woonplaats voor solitaire bijen is makkelijk te maken. Van een niet te dun blok hout; minstens twintig centimeter dik. Daarin boor je gaten met verschillende diameter. Ik heb gaten geboord met

een doorsnede van 4 – 6 – 8 en 10 mm. De gaten moeten zo diep mogelijk geboord worden. Ik heb extra lange houtboortjes gekocht. Daarmee ging het prima.

Afgelopen zomer zijn de gaten in mijn houtblokken door verschillende soorten solitaire bijen betrokken. Op de bijgeplaatste foto is dit te zien. Nu maar hopen dat dit jaar wat dikkere soorten hun nestgaten betrekken. Natuurlijk kun je ook een bosje riet- of bamboestengels nemen. Net achter het knoepje afknippen en bij elkaar binden. Voor zo'n bosje is vast wel een beschut plekje te vinden.

Succes ermee. Bij mij is het een doorlopend succes. Daarnaast: er staat nu een kunstwerk in onze tuin!

Fuchsia magellanica

De benaming 'Bijenplant in beeld' is deze keer niet geheel correct. Deze fuchsia wordt in haar gebied van oorsprong ook door vogels bezocht en wel in het bijzonder door kolibries. Zij is eigenlijk een vogelplant waarvan de bloemen ook door bijen, hommels en andere insecten worden bestoven. In tegenstelling tot een aantal types insectenbloemen is het bij vogelbloemen niet goed mogelijk om een bloem te definiëren die door vogels worden bezocht. Wel is het zo dat in het leefgebied van bloemvogels de bloemen die door deze vogels bezocht worden de meeste nectar produceren. Een grote hoeveelheid nectar vraagt ook een ruime opslagruimte. Veelal zijn de bloemen van vogelplanten daarop gebouwd. Voor vogels is er op de vogelbloem geen speciale landingsplaats zoals we die bij de bloemen van bijenplanten vaak aantreffen. Wat bij de vogelbloemen opvalt, is dat de meeldraden en de stamper in vele gevallen ver uit de bloem steken. Bovendien hebben vogelbloemen levendige contrastrijke kleuren; vaak rood, blauw of groen.

Uit Zuid-Amerika

Fuchsia magellanica is een lid van de Teunisbloemfamilie (Onagraceae), waarvan de Teunisbloem, het Wilgenroosje en het Harig wilgenroosje ons bekende bijenplanten zijn. Het geslacht *Fuchsia* (*Fuchsia*) telt ongeveer 100 soorten, voornamelijk uit Centraal- en Zuid-Amerika. Een paar soorten zijn inheems in Nieuw-Zeeland en Tahiti. De *F. magellanica* heeft haar oorsprong liggen in het Andesgebied in Chili. Het areaal strekt zich uit tot in de gebieden langs de straat van Magallanus, geheel in de zuidelijke punt van Chili. Aan die zee-engte heeft deze fuchsia haar naam te danken.

Een winterharde fuchsia

F. magellanica is in ons land winterhard en wordt onder normale omstandigheden 1-1,5 meter hoog. Het oostelijk deel van het natuurlijk areaal heeft een droger klimaat en de plant heeft zich daar aangepast door de ontwikkeling van een vorm die uit: kleine struikjes bestaat. Een voorwaarde voor een goede ontwikkeling van de plant is wel dat het hout niet mag uitdrogen. De iets getande bladeren staan in kransen van 3 of 4 stuks verspreid langs de takken. De bloemen ontwikkelen zich in de oksel van de bladeren. Ze hebben een lange

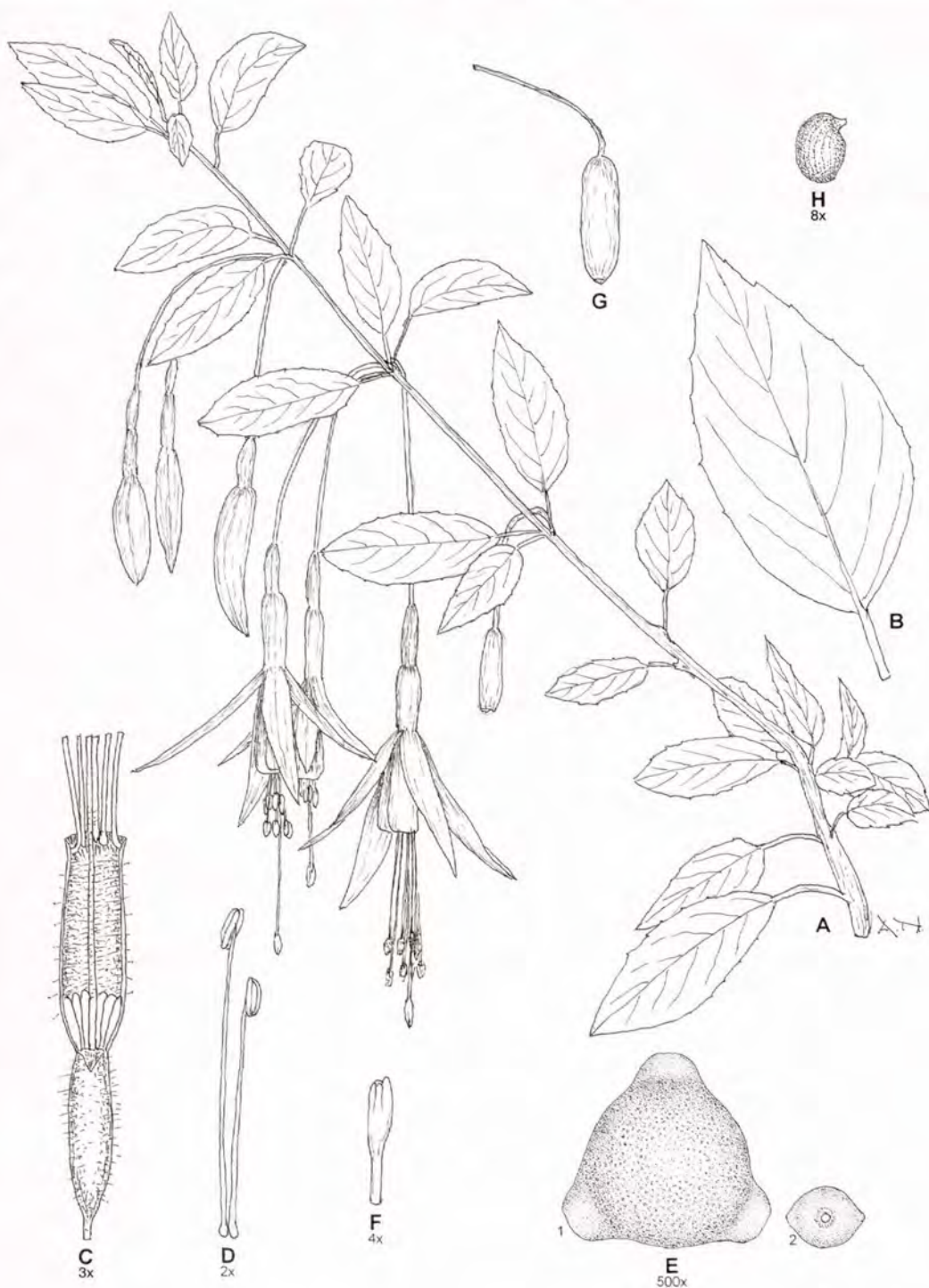
dunne bloemstengel. Het voordeel daarvan is dat kolibries die niet langs de normale weg bij de nectar kunnen komen, moeilijk een gaatje in de bloem kunnen maken om in te breken. Het vruchtbeginsel is onderstandig en bevat een grote hoeveelheid zaadknoppen. Het wordt geheel omsloten door het verlengde van de bloemas (stengel). Die zet zich boven het vruchtbeginsel buisvormig voort. Dit gedeelte wordt kelkbuis genoemd. Langs de rand van de kelkbuis staan de kelkbladen, de kroonbladen, de vier lange meeldraden en de vier korte meeldraden, alle vier in getal. In de oorspronkelijke vorm hebben de kelkbuis en de kelk dezelfde helderrode kleur en is de bloemkroon blauw-violet. Er zijn ook variëteiten met afwijkende lichtere bloemkleuren. Tijdens de bloei wijken de kelkbladen uiteen, maar de kroonbladen blijven, elkaar overlappend, tegen elkaar liggen. Ze vormen gezamenlijk een wijde buis rond de meeldraden. De bloemen zijn proterogyn, dat wil zeggen dat de ver buiten de bloem reikende knotsvormige stempels eerst ontvankelijk worden voor het ontvangen van stuifmeel en dat daarna het stuifmeel vrijkomt. Hierdoor wordt kruisbestuiving bevorderd.

Overvloed van nectar

Het nectarium ligt onder in de kelkbuis en wordt gevormd door een brede kussenvormige discus, die tegen de wand van de kelkbuis ligt. De bloemen produceren een grote hoeveelheid nectar. Als bezoek uitblijft, kan de kelkbuis geheel met nectar gevuld zijn. Met een suikergehalte van 20% is de nectar uitermate geschikt voor kolibries. Die verlangen namelijk dat suikergehalte omdat de nectar dan de vereiste viscositeit heeft om het op te nemen. Bestuiving van de bloemen vindt ook plaats door bijen en hommels. Dat doen ze alleen als ze stuifmeel verzamelen. Ze landen daarbij op de helmknoppen en bewerken deze met de kaken. Doordat de stuifmeelkorrels met ragfijne draden aan elkaar zijn verbonden, wordt veel stuifmeel tegelijk verzameld. De stuifmeelklompjes zijn lichtgeel.

Vermeerdering

De vrucht is een veelzadige bes, die graag door merels wordt gegeten. Deze fuchsia laat zich heel gemakkelijk vermeerderen door het maken van stekken.

Fuchsia magellanica

A bloeiwijze; B blad; C vruchtbeginsel en doorgesneden kelkbuis met nectarium; D meeldraden; E stuifmeelkorrel (triporaat): 1 polair, 2 equatoriaal; F stempels; G bes; H zaad.

Wat vooraf ging

En daar sta je dan met al je onzekerheid als dertienjarige puber, vakblad Bijenteelt van, voor en door de Nederlandse imkers. Heb je het als puber met ene vader al niet makkelijk, met vier wordt het er zeker niet beter op. Mijn geestelijke vaders zijn de organisaties VBBN, ZLTO, ABTB en LLTB, elk met een eigen karakter of cultuur. Hoewel de ego's te sterk waren om tot een landelijke organisatie te komen heeft het mijn geboorte als vakblad voor de Nederlandse imkers niet in de weg gestaan. Inmiddels hebben we elkaar leren kennen en ook waarderen, zo is het in ieder geval van mijn kant. Maandelijks word ik door een enthousiast team opgetuigd met artikelen over

- 8 **bi-jen, imkers, bijzondere bi-jen en bijzondere imkers.**
- Bovendien kan elke organisatie via de zogenaamde grijze pagina's communiceren met haar eigen achterban. Er wordt uitgebreid gebruik gemaakt van deze mogelijkheid. Deze pagina's nodigen echter niet uit tot lezen. Daardoor heeft u waarschijnlijk een suggestie gemist uit de Algemene Vergadering van de VBBN namelijk, of deze organisatie niet beter kan gaan streven naar een eigen blad (zie BIJEN 12(9): 248 (2003) onder rondvraag), een suggestie waarvan het bestuur geen afstand heeft genomen. Sterker nog, dit onderwerp komt in het nieuwe beleids- en actieplan terug.

Oud geluid in nieuwe verpakking

En nu ga ik als puber op mijn achterste poten staan. Is dit een ontwikkeling waarop imkers en redactie zitten te wachten? Staat deze gedachte niet haaks op het voortdurend uitgedragen standpunt om te komen tot een landelijke organisatie? Om vervolgens af te breken wat met veel moeite tot een eenheid is opgebouwd? Realiseert men zich dat er volledig wordt voorbij gegaan aan alle energie, tijd en geld die zijn besteed om tot het huidige resultaat te komen? Is men even vergeten dat ons blad Bijenteelt is voortgekomen uit de gezamenlijke inspanning van vier bijenteeltorganisaties? Is men even vergeten dat de bijenteelt op de eerste plaats komt en niet de afzonderlijke vereniging, van welke huize dan ook. Naar mijn idee is de totale bijenteelt het beste gediend met een gezamenlijk vakblad. Communiceer hierin met elkaar. Help elkaar aan ideeën en profileer de totale bijenteelt op een constructieve manier.

Nieuw geluid in nieuwe verpakking

Waarom die behoudende wens om in eigen schulp terug te keren. Denk liever vooruit! Stel je een vakblad

BIJEN voor waarbij de afzonderlijke organisaties een collectief abonnement nemen voor hun betalende leden. Elke organisatie krijgt in het blad een afgesproken hoeveelheid ruimte waarin ze hun bestuurlijke mededelingen kwijt kunnen (de grijze pagina's). Tot zover lijkt het op de huidige situatie. Is er meer ruimte nodig dan moet, afhankelijk van de beschikbare ruimte in het blad, voor deze extra ruimte worden betaald tegen een tarief dat wordt berekend voor handelsadvertenties. Wat is dan bereikt? Het blad BIJEN blijft een uitgave van de vier bijenteeltorganisaties. De inkomsten bestaan uit abonnementsgelden, advertenties en gekochte ruimte. Naar gelang imkers bereid zijn meer te betalen voor het abonnement wordt de redactie in staat gesteld het persoonsje Bijenteelt te verfraaien met kleurenfoto's of andere extra's, op weg naar volwassenheid.

Ritme van het broednest

Het voorjaar komt eraan. De dagen worden langer en de toenemende daglengte maakt ons actiever. Daarin lijken we een beetje op onze bi-jen. Is er een warme voorjaarsdag in februari dan wordt die activiteit voor ons zichtbaar, geniet er volop van. Maar er is meer. Tijdens proefnemingen in vliegkamers medio jaren zeventig van de vorige eeuw werd onderzocht welke factoren invloed hebben op het verloop van een broednest. Als praktisch imker denk je dan aan open deuren intrappen, want dracht, het weer en het jaargetijde staan te dringen om de eerste plaats. Maar er bleven nog vragen, vandaar een nader onderzoek. Door middel van kunstlicht kon men de daglengte laten toenemen en afnemen. Wat bleek? Zowel onder lange daglichtperioden als korte daglichtperioden was er een broednest(je) aanwezig. Hieruit is de conclusie getrokken dat er geen kritische grens bestaat waarbij het broeden wordt gestopt of een

aanvang neemt. Echter door de daglengte te laten toenemen nam de hoeveelheid broed toe en door deze te laten afnemen nam de hoeveelheid broed af. Dit gebeurde zowel onder een zogenaamde lange daglicht periode als korte daglichtperiode. Er is nog veel meer over te vertellen, maar dat hoop ik later nog met u door te nemen.

De verandering in daglengte, de beschikbare hoeveelheid licht, vormt de sturende rol in het verloop van de ontwikkeling van een bijenvolk. Toch zijn ze in hun huidige behuizing bijna volledig afgesloten van het buitenlicht. Wij hebben hierin de bijen in hun natuurlijke ontwikkeling blindelings gevolgd. De bijen zochten bescherming tegen klimaatinvloeden en maakten hun nesten in holle bomen of overkapte ruimten. De mens imiteerde de holle boom en in ons werelddeel ontstond de korf. Later werd de bewoning verder aangepast naar de wens van de gebruikers, maar steeds in een donkere ruimte.

Licht in de duisternis

Hoe een klein voorval een ontwikkeling in gang kan zetten bleek in 1927 toen Professor Briuchanenko in Rusland bij een imker een bijenvolk in een glazen kast ontdekte die binnenskamers stond opgesteld met een vliegkat door een raamkozijn. Het was september, al vrij koud en op de stand heerste volmaakte rust. Tot zijn grote verbazing waren de bijen in de glazen kast nog druk in de weer en zag hij zelfs de koningin op de buitenste raat nog eitjes afzetten. De glazen wanden van de bewuste kast waren de gehele zomer niet bedekt geweest. Het licht had vrij spel gehad tot de uiterste hoeken van het broednest. De honingkamer die zonder rooster op de broedkamer stond was geheel van hout en daarin was het veel donkerder dan in de broedkamer. Volgens de imker had de koningin zich echter nooit in de honingkamer gewaagd, hoewel de raten in de broedkamer voor de koningin nauwelijks ruimte boden om eitjes af te zetten. Het volgende jaar werd een proef gestart waarbij 24 kasten waren betrokken, systeem Dadant - Blatt, wanddikte 44mm en elk met elf raten. De voor- en achterwand van twaalf kasten werden van dubbel glas voorzien. De honingkamers waren geheel van hout. In elke kast kwam een volk en ze werden zodanig verdeeld dat ze twee aan twee ongeveer even sterk waren, de ene in een lichte kast en de andere in een donkere. De koninginnen in deze volken waren even oud en van hetzelfde zwarte ras. De volken waren over twee standen verdeeld die op grote geografische afstand van elkaar waren gelegen. Toen begon het vergelijkend onderzoek waarvan hier enkele resultaten.

De ontwikkeling in de lichte kasten was explosief en stak ver uit boven die in de donkere kasten. De honingooft uit de donkere kasten bedroeg 160 kg en die uit de lichte kasten 296 kg. In de lichte kasten werd nimmer iets van roverij opgemerkt. Bovenal viel op dat de bijen in lichte kasten veel rustiger en prettiger te behandelen waren. Het meest interessant vond ik de volgende opmerking uit het onderzoek: *'Uit het midden van het broednest nam ik een raam met verzegeld broed, waarop ook een aantal pas gelegde eitjes waren. Ik zette het in een glazen kast die niet in het vergelijkend onderzoek meedeed. Deze kast had aan alle kanten glazen wanden. Ik plaatste het raam aan de buitenkant vlak achter het glas, met de eitjes naar het licht. Ik beplakte de glazen wand halverwege met zwart papier. De larven die aan het zonnelicht blootgesteld waren geweest kwamen meer dan 24 uur eerder uit dan die welke achter het papier hadden gezeten. Ik heb niet nagegaan of de duur der ontwikkeling van ei tot bij ook vlugger dan anders geschiedde, daarvoor ontbrak me de tijd'.* Dit terloops aangehaalde voorval vind ik zo interessant omdat een kortere ontwikkelingstijd van ei tot bij een rol speelt bij de bestrijding van de varroamijt. Het onderzoek over bijen in lichtkasten werd mij toegezonden door imkercollega Herman Schutte uit Enschede, waarvoor hartelijk dank.

Het weer in januari

Voor het midden van het land geldt voor de periode 1971-2000 als normaal 52 uren zonneschijn, 67 millimeter neerslag en een gemiddelde maximumtemperatuur van 5,2°C.

Januarimaanden				
Jaar	Zon (uren)	Neerslag (mm)	Max.temp °C	
11999	zonnig	nat	(83)	zeer zacht (7,8)
2000	normaal	normaal		zacht (6,6)
2001	zonnig (72)	normaal		normaal
2002	zonnig	normaal		zacht (6,7)
2003	zonnig (72)	normaal		normaal

Geraadpleegd

De Practische Imker 1930, april, juni, juli 'Meer licht gewenst in een duistere zaak?'

Warenwetbesluit

Het Warenwetbesluit honing is telefonisch te bestellen (€3,-) bij de Staatsuitgeverij: 070-378 98 80 o.v.v. 'Warenwetbesluit honing uit Staatsblad 492.

Stichting 'Bijen en natuur'

Tonnie Franken

De weg blijft open en het fietspad blijft nog zes jaar liggen. Laga 2003 Losser-Gronau. Met de allerbeste wensen voor dit nieuwe jaar wil ik graag openen.

De LAGA 2003 is op 19 oktober jl. gesloten. Ludwich Asbreuk en Tonnie Franken, de twee gangmakers van dit mooie evenement, kijken terug.

Als het vele werk met een geweldige inzet van 205 vrijwilligers afgelopen is, dan kijk je terug, maar ook vooruit. Want nieuwe mogelijkheden dienen zich aan en veel oud zeer is uit Twente verdwenen.

De samenwerking met leden van allerlei pluimage verliep werkelijk zeer goed. Ook met de Duitse imkers is goed samengewerkt. We hebben heel veel Duitse imkers leren kennen en de samenwerking aan beide zijden van de grens was geweldig. Onder het motto 'Keine Laga ohne Bienen'. Ja, echt geweldig.

Vele vragen kwamen op ons af, o.a. waar gaat het paviljoen naar toe? Wij weten het nog niet.

Kan het ergens weer gebruikt worden? Ja dat kan, met hier en daar een kleine aanpassing. Het paviljoen zal in ieder geval verkocht worden. Het is geen strop om de nek van de stichting 'Bijen en Natuur'; er zal hoe dan ook een batig saldo overblijven.

Dat alleen al is heel knap, aldus de voorzitter.

Hoe is het gegaan? Wij zeggen prima, de mensen die het bijenpaviljoen bezocht hebben, ongeveer 80.000, waren zeer tevreden.

Had het beter gekund? Ja, een tweede keer zal je het anders en beter doen, we hebben veel geleerd.

De vele vrijwilligers hebben ook genoten en de verhalen op de LAGA werden steeds mooier. Want als een imker een keer van wal steekt, dan gaat de tijd snel voorbij.

Waren er ook tegenvallers? Ja ook. Het weer. Ja, een mooie zomer, maar soms ook te warm. We moesten de bijen nat houden, maar soms was een kacheltje ook zeer welkom.

Het blad BIJEN had veel meer aandacht aan dit mooie evenement moeten besteden. Er zijn twee verenigingen geweest in Nederland die de fietsroute en het LAGA-gebeuren aangepakt hebben om er een mooie dag van te maken voor de leden. Zij hebben genoten van ons mooie Twente en daarna van de lezing over het doppenproject. En de anderen? Te velen hebben helaas niets laten horen.

De honingkeuring (dit jaar Internationaal) is zeer goed verlopen met suikergehaltes om van te dromen (83,9%).

De verhalen op de LAGA werden steeds mooier

Ja, een boek kunnen we schrijven over een half jaar LAGA. Ik vrees alleen dat er te weinig lezers zijn om het uit te geven.

De beslissing om voor dit evenement een stichting 'Bijen en Natuur' in het leven te roepen is een goede geweest.

Wij hebben met inzet van alle vrijwilligers een batig saldo overgehouden en dat zal besteed worden aan de verenigingen die hebben meegewerkt en met een goed plan komen.

Voor de lezers die meer willen weten, staan wij open voor ieder gesprek en samenwerking.

Voor diegenen die Twente nog willen verkennen, de weg blijft open en het fietspad blijft nog zes jaar liggen. Namens de stichting 'Bijen en Natuur' hartelijk dank aan allen die hebben meegewerkt.

Op 18 november jl. werden de organisatoren van de LAGA 2003 tijdens een bijeenkomst van de groep Overijssel-Oost onderscheiden. T. Franken (hier op de voorgrond), B. Brink, H. Buter, L. Asbreuk en H. Schutte mochten uit handen van de Hoofdbesturen van de VBBN en ABTB een mini bijenkastje in ontvangst nemen als dank voor hun inzet om de LAGA 2003 tot een succes te maken. (Foto: Johan ter Haar).

Grensoverschrijdende honingkeuring LAGA 2003

Namens de honingkeuringscommissie,

Aart W. Oosterbroek, voorzitter.

Sinds mensenheugenis wordt er door de imkers die verenigd zijn in de Groep Overijssel Oost van de VBBN, een jaarlijkse honingkeuring gehouden. Het unieke van deze keuring bestond hieruit dat ook de imkers verenigd in de ABTB deelnamen. Losser, zaterdag vier oktober was wellicht een eerste stap in de richting van een Samen-op-Weg.

Niet alleen in dit opzicht was deze keuring grensoverschrijdend. Ook de deelname van Duitse imkers toonde dit aan.

Ondanks deze samenwerking bleef het aantal deelnemers beperkt tot twintig.

Het aantal inzendingen bedroeg veertig, waarvan

- 23 in de categorie vloeibare honing,
- 3 in de categorie kristalliserende honing,
- 9 in de categorie gekristalliseerde honing,
- 5 in de categorie crème honing.

Heidehoning werd dit jaar niet ter keuring aangeboden. De oorzaak daarvan werd gezocht in de grote droogte voor en tijdens de bloei van de heide.

Naar het oordeel van de keurmeesters was alle honing van uitstekende kwaliteit, en wordt de wijze van presentatie door de imkers elk jaar beter. Opvallend was het hoge suikergehalte van dit jaar. In plaats van een gebruikelijk percentage van ruim 80 % constateerden de keurmeesters nu suikergehalten oplopend tot het hoogste percentage ooit: 84,9 % in de honing van mw. Carin de Jong van de vereniging Almelo.

Zoals gebruikelijk bestonden de te verdienen prijzen weer uit de wisselbekers, waarvan er voor elke categorie er slechts één beschikbaar is. Volgens de regels van de keuring komen alleen zij voor een beker in aanmerking die in hun categorie honderd punten scoren.

In totaal haalden 16 inzendingen deze score. Daarna was het suikergehalte in de honing doorslaggevend.

Dit leidde tot de volgende uitslag:

In de categorie vloeibare honing:

1. Bekerwinnaar: dhr. Ben ter Horst van de vereniging Almelo: 100 punten 83,9 % suiker.
2. De heer Gerrit Alberts eveneens van de vereniging Almelo: 100 punten, 83,8 % suiker.

In de categorie kristalliserende honing:

1. Bekerwinnaar: de heer Gerrit Alberts, Almelo: 100 punten, 82,9% suiker
2. De heer Henk Büter van de vereniging Hardenberg/Gramsbergen: 100 punten, 82,7 % suiker. Henk werd bijzonder gefeliciteerd met zijn drie inzendingen; alle drie behaalden de 100 punten!

Hoewel in de categorieën gekristalliseerde honing en crémehoning uitstekende kwaliteiten honing werden gepresenteerd, konden hier geen bekens uitgereikt worden omdat de keurmeesters aftrekpunten gaven voor de wijze van presentatie; meestal had dit dan te maken met de wijze van etiketteren.

Koninginnenteeltdag 31 januari 2004

De Koninginnenteeltdag 31 januari 2004 vindt plaats in het Wentgebouw ('de ponskaart') van de Rijksuniversiteit Utrecht, op de Uithof, Sorbonnelaan 16, aanvang 10.00 uur, sluiting 15.00 uur.

Tijdens deze dag wordt 's morgens gesproken over alle facetten van de dar in de bijenhouderij en de teelt. Hayo Velthuis zal aandacht schenken aan de plaats van de dar in de teelt en ook de varroamijt. Jan Trip zal zijn ervaringen met ons delen over de praktijk van het telen van darren en welke problemen zich daarbij kunnen voordoen.

In het middagprogramma zal Jan Charpentier vertellen over zijn ervaringen met de teelt van bijen in Punjab in India.

De kosten voor deze dag bedragen €7,50 inclusief lunch. Aanmelden vóór 20 januari 2004 (in verband met bestellen van lunchpakketten) bij:

J. Dommerholt, 0573-26 16 50 of bij het Maandblad BIJEN, mw. M. Canters, Postbus 90, 6720 AB Bennekom, 0317-42 24 22, fax 0317-42 41 80 of E-mail: redactie@vbbn.nl

In deze rubriek gaan we dit jaar een aantal basisbeginselen onder de loep nemen; een duidelijk uitgangspunt voor beginners en mogelijk geeft het geroutineerde imkers te denken.

De kast gaat open

Het gedrag van de imker

Bijen vallen nooit aan, ze verdedigen zich. De meeste volken laten zich gewoonlijk goed behandelen maar kunnen tamelijk lastig worden als de imker te weinig rekening met ze houdt.

- 12 De imker moet leren zich aan de eisen van het bijenvolk aan te passen. Daarbij geldt in het algemeen: beweeg op een kalme, rustige manier. Stoot niet tegen kasten en ramen. Doe niet meer dan nodig, vermijd dat de kast te lang open is.

De imker beïnvloedt zelf het verdedigende gedrag. Als hij haastig, slordig en ruw werkt, roept hij agressie op. Dat kan zover gaan dat de bijen al bij het begin van een volgende behandeling volop agressief reageren. De tweede manier van invloed uitoefenen is met selecteren: verder kweken van volken die zich rustig gedragen en vermijden dat lastige volken zelf nieuwe koninginnen kweken. Vooral bij de rassen Buckfast en carnica is veel selectiewerk gedaan om de agressie te verminderen. Ook bij de gewone inlandse bij kan men met selectie op vriendelijk gedrag goede resultaten behalen.

Voorzorgsmaatregelen

Voordat de imker in een volk gaat werken, moet hij zich afvragen hoe de bijen daarop zullen reageren. Een volk laat zich het best behandelen als het een leggende moer heeft en broed in alle stadia; als er dracht is en het volk volop vliegt; bij een temperatuur van $\pm 20^\circ\text{C}$ en een normale luchtvochtigheid met weinig of geen wind.

De behandeling wordt moeilijker als volken honger hebben door gebrek aan dracht. Dat doet zich vooral voor van half juli tot half september. De volken zijn groot en er is weinig nectar en stuifmeel te halen. Ook volken zonder koningin kunnen behoorlijk agressief zijn, net als die op een bijzondere dracht zoals koolzaad of mosterd. Onweer, of een grote kans daarop, is funest.

Vermijd het onder deze ongunstige omstandigheden in de bijenvolken te werken. Stel de handeling uit tot

betere tijden. Neem de nodige voorzorgsmaatregelen als het toch moet:

- eventuele burens waarschuwen. Overlast voorkomen is beter dan je er later voor te verontschuldigen.
- zorg ervoor dat alle materialen en gereedschappen die je nodig hebt klaar staan.
- het volk waarin je moet werken zo kort mogelijk open laten staan en het deel van de kast waar je niet hoeft te zijn, afdekken met een vochtige doek.
- breek de werkzaamheden af als het volk agressief wordt wacht op betere omstandigheden.

Als je een bijenvolk stoort, bruist het op. Het maakt meer 'lawaai'. Als kasten naast elkaar staan op houten balken, beïnvloedt geluid van het gestoorde volk de buurvölker. Deze worden al onrustig voordat de imker aan ze werkt. Een opstelling op losse onderstellen, voorkomt doorgeven van onrust van het ene volk aan het andere. Werken met blote handen is niet verplicht maar men werkt er behoedzamer door waardoor het volk rustiger blijft. Als de imker zijn handen insmeert met echte lijnolie (schilder) of kruidnagelolie (drogist) zijn er minder steken.

Het gebruik van rook bij

Imkers gebruiken geen rook om de bijen af te schrikken. Rook heeft een andere functie. Wanneer bijen rook ruiken, nemen ze honing op. Daar gaan ze wel tien minuten of langer mee door. Volgezogen bijen reageren minder agressief.

Tijdens het werk geeft de imker regelmatig wat rook over de plaats waar hij bezig is. De bijen blijven daar dan beter weg en de imker kwetst ze niet. Als het volk erg onrustig is, werkt rook averechts. Het lokt agressie uit (de bijen vallen de pijp zelfs aan) en is dan niet meer bruikbaar. De kast moet nu zo snel mogelijk dicht. Hoewel rook handig is, laat het ongewenste stoffen achter, met name in de honing. Geef daarom altijd bescheiden rook.

Als alternatief kan de imker bij warm weer de bijen ook met een plantenspuit besproeien met water. De fijne nevel maakt de bijen nat waardoor ze terug kijken en minder goed op kunnen vliegen. Bij koud weer is het niet bruikbaar omdat natte bijen dan kunnen verkleumen en sterven.

Het openen van een bijenkast

Veel imkers geven eerst wat rook door het vlieggaat. Het proces van zich volzuigen begint. Neem pas na ongeveer twee minuten het dak van de kast. Steek vervolgens de beitel onder de dekplank en blaas een puffje rook naar binnen. Even wachten en daarna de dekplank afnemen en tegelijk rook geven. Kijk meteen op de onderkant van de dekplank, de koningin zou erop kunnen lopen. Zitten er veel bijen op? Houd de plank boven de kast en geef een flinke tik. De meeste bijen vallen eraf, terug in het volk. Als de kast uit twee of meer bakken bestaat en de imker wil eerst in de onderste bak(ken) werken, is het beter eerst de broedkamers los te maken in plaats van de dekplank. Men kan dan de bovenste bak(ken) afnemen en de dekplank op zijn plaats laten. Dat is bevorderlijk voor de rust.

Broedkamers van elkaar nemen

Ga bij het losmaken als volgt te werk: Wring de beitel tussen de bakken en maak daarmee een kleine opening. Blaas wat rook door naar binnen, de bijen wijken terug. Maak de spleet groter en kijk of alle ramen van de bak erboven los zijn. Is dat niet zo, steek dan de vastzittende ramen los met de beitel en geef steeds een beetje rook. Men kan de bovenbak stutten met een blokje hout of zoiets, zodat men beide handen vrij heeft om te werken.

Bij het weer op elkaar zetten van de bakken moeten we opletten geen bijen te pletten. Ga als volgt te werk: Blaas wat rook onder de bak die teruggeplaatst moet worden. De bijen die onder tegen de ramen zitten, gaan naar boven. Blaas wat rook over de bak waar de andere bak weer bovenop moet. Boven- en onderkant

zijn nu even vrij van bijen. Zet de terug te plaatsen bak met de voorrand voor op de kast, kijk even tussen de twee bakken. Boven en onder geen bijen te zien? Dan snel laten zakken. Wel bijen te zien, dan even wat rook inblazen. Zo zet men de bakken op een bijenvriendelijke manier terug.

Bij grote ingrepen begint men het best in de onderbak. Daar is het werken moeilijker omdat daar de meeste vlieg- en wachtbijen zitten. Zij steken eerder dan jonge bijen. Als men de onderbak het laatst aanpakt, komen er tijdens het werk almaar meer bijen in. Alle bijen die uit de bovenbakken opvliegen komen door het vlieggaat in die onderbak met als gevolg dat die uitpuilt van de bijen.

Raampjes uitnemen

Als we in een volk werken is het bijna niet te doen om geen bijen plat te drukken bij het hanteren van raampjes. Het kan ook de koningin zijn die op die manier verloren gaat. Bijen die platgedrukt worden, geven alarmgeur af en lokken daarmee steekgedrag uit. Het is dus zaak om voorzichtig te werken. Bijen besmeren alles in de kast met propolis en daarmee worden de ramen als het ware vastgelijmd. Daarom moeten de ramen eerst losgemaakt worden, voordat ze eruit kunnen. Een goede werkwijze is de volgende: leg een doek over de bak waarin gewerkt moet worden. Sla de doek aan de voorkant terug zodat alleen de oren van de ramen zichtbaar zijn. Wrik nu alle raampjes los met smal gereedschap. Met zo'n een smal ding is de kans bijen te beschadigen kleiner. Sla de doek terug en ga aan de andere kant op gelijke wijze te werk. Nu hoeft het werken in het volk niet telkens onderbroken te worden om een raampje los te maken.

De koningin bevindt zich meestal in het broednest, midden in het volk. Om te voorkomen dat we haar kwetsen, kunnen we het best beginnen met het voorzichtig uitnemen van één van de ramen aan de zijkant van de bak. Zet het raam zeker niet los op de grond waardoor er vuil aan komt en de opzittende bijen overal heen lopen. Hang het, na inspectie, in een lege zesramer en sluit deze af. Doe dat zeker in de nazomer omdat er dan geen dracht meer is en een onbeschermde raampje maar al te gauw roverij uitlokt. Ook het raam ernaast zo behandelen. Er is nu ruimte om de overige ramen uit te kunnen nemen zonder ze langs elkaar te moeten schuiven. Door het schuiven komen er bijen in de knel, dat maakt ze agressief en kost onherroepelijk een keer het leven van de moeder. Let erop volgorde en stand van de ramen bij het terughangen niet te wijzigen.

Maskers en mierenzuur

M.J. van Iersel

Vroeger, toen de imkers alleen maar azijnzuur 90% gebruikten om hun raten te ontsmetten, hoorde je niemand over maskers, handschoenen en brillen. Toch is azijnzuur 90% een gevaarlijk zuur. Veranderde opvattingen leggen een zorgplicht bij diegene die voorlichting geeft over het gebruik van bepaalde producten, in ons geval organische zuren. Je kunt dan ook geen artikel over het gebruik van deze zuren lezen zonder dat er aangedrongen wordt op het treffen van de nodige veiligheidsmaatregelen. Daaronder vooral het gebruik van adembeschermende maskers. De gebruiker mag zelf uitzoeken welke maskers geschikt zijn en een foto van een imker met een stofmasker zet de gebruiker ook nog eens op het verkeerde spoor.

Als de imker voorzichtig en oplettend werkt met goed gereedschap, zoals bijvoorbeeld zuurbestendige plastic flessen, zijn de risico's betrekkelijk laag, zelfs bij werken zonder masker en handschoenen. Het grootste gevaar dat dreigt is nonchalance, nalatigheid. Zodra iemand vertrouwd raakt met een gevaar, wordt hij minder oplettend. Dan ontstaan er risico's. Een fles mierenzuur open wegzetten omdat die zo meteen weer gebruikt moet worden of een verdampert vullen terwijl men op iets anders let. Dat is het moment voor ongevallen en dan is bescherming hard nodig. Een kenmerk van ongelukken is dat ze zich plotseling voordoen, er is dan geen tijd om alsnog een masker op te zetten. Een fles mierenzuur valt niet langzaam om, een druppel komt niet in zo'n traag tempo op je oog af, dat je opzij kunt gaan. Ogen en huid zijn eenvoudig te beschermen met een bril en kleding. Adembescherming is wat gecompliceerder.

Wanneer is adembescherming nodig?

Bescherming is nodig zodra een MAC-waarde wordt overschreden. De MAC-waarde is de maximaal aanvaarde concentratie van een gas, damp, nevel of stof op de werkplek. Beneden deze waarde zijn er geen risico's voor de gezondheid. Voor mierenzuur geldt dat de MAC-waarde al is overschreden zodra je het zuur kunt ruiken. Het is goed hierbij te bedenken dat men er bij het vaststellen van de MAC-waarde van uit is gegaan dat een werknemer gedurende zijn gehele arbeidstijd aan schadelijke stoffen blootgesteld kan zijn.

Adembescherming

Adembescherming kan met behulp van een masker. Een halfgelaatsmasker omsluit neus, mond en kin. Een volgelaatsmasker beschermt het gehele gezicht, ook de ogen. Het masker is voorzien van een filterbus. Deze filterbus moet aan bepaalde eisen voldoen. Er zijn stoffilters die de gebruiker beschermen tegen inademen van zwevend stof, rook, nevel en aerosolen. De stoffilters zijn ingedeeld in de klassen P1, P2 en P3. Deze indeling is gebaseerd op de filtercapaciteit bij 95 l/min. P1 = 80%, P2 = 94% en P3 = 99,95%. Ze zijn niet geschikt als bescherming tegen mierenzuurdamp.

Gasfilters beschermen tegen gassen en dampen met uitzondering van koolmonoxide. Afhankelijk van hun toepassingsgebied zijn gasfilters voorzien van een kenmerk. Volgens NEN-EN 141 bestaan die uit de volgende codeletters en kleuren:

- Type A (bruin) organische gassen en dampen met een kookpunt > 65°C
- Type B (grijs) anorganische gassen en dampen
- Type E (geel) zwaveldioxyde en andere zure gassen en dampen
- Type K (groen) ammoniak en anorganische ammoniaverbindingen.

De filters zijn niet allemaal gelijk wat betreft de filtercapaciteit. Ze zijn daarom ingedeeld in klassen. Klasse I is geschikt voor een omgeving met een verontreiniging lager dan 0,1 vol.% = 1000 ppm, klasse II voor 0,5 vol.% = 5000 ppm en klasse III voor 1,0 vol.% = 10.000 ppm.

Voor wie werkt met mierenzuur is een half- of volgelaatsmaskers, met filter type E geschikt als adembescherming. Klasse I, II of III is ter keuze van de gebruiker, maar gezien de korte duur van de werkzaamheden zou klasse I voldoende moeten zijn. Bovenstaande gegevens betreffende adembescherming zijn ontleend aan de catalogus 2002/2003 van de firma Groeneveld-Intersafe B.V., Dordrecht.

Kosten

Halfgelaatsmaskers zijn verkrijgbaar vanaf ± €20,- en filters vanaf ± €7,50.

Vereniging van Carnica Imkers (VCI i.o.)

De VCI belegt een ledenraadpleging op zaterdag 21 februari 2004 van 09.30-12.30 uur. De bijeenkomst vindt plaats in het AC-restaurant, Eperweg 94 in 't Harde.

Het motel is gelegen aan de snelweg A28 en ook bereikbaar met de stoptrein Amersfoort-Zwolle.

Het voorlopig bestuur zal aan de leden een concept-programma voorleggen van zaken die het bestuur van de VCI van belang acht voor de carnica imkers in Nederland. Dit programma staat in de bijeenkomst ter discussie. Het zal aan de leden zijn om met ideeën en wensen te komen om het bestuursvoorstel te wijzigen en/of aan te vullen. In de loop van 2004 zullen de voorstellen nader worden uitgewerkt en getoetst op haalbaarheid en er zal een verenigingsstatuut met huishoudelijk reglement en een definitief verenigings-

program worden opgesteld. De oprichtingsvergadering zal in het najaar van 2004 kunnen plaatsvinden.

De bijeenkomst zal worden besloten met een toespraak van de heer Jan Charpentier over het belang van de carnica bij in Nederland.

De bijeenkomst kan worden bezocht door leden en door aspirantleden. Laatstgenoemden kunnen op verzoek de agenda voor de bijeenkomst aanvragen bij de secretaris Gerrit Freije, 050-40 92 584, E: gfreije4@freeler.nl of kunnen de website raadplegen www.carnica.tmfweb.nl

De agenda zal eind december beschikbaar zijn.

15

bijen

nsijd

CURSIEF

Rik Oldeven

Werkster

*'Zij kent de onderkant van kast en ledikant,
ruwhouten planken en vergeten kieren,
want zij behoort al kruipend tot de dieren,
die voortbewegen op hun voet en hand'.*

Als je deze eerste strofe van Gerrit Achterbergs sonnet leest en je bent toevallig ook imker, ontkom je er niet aan in zijn werkster een vertegenwoordigster te zien van de werksters in je bijenvolken. Hij stelt zijn werkster niet alleen voor als een dier, maar de kast en de vergeten kieren vallen ook prettig op hun plaats. Daar weten onze werksters immers wel raad mee.

Steeds meer vrouwen werken en hebben daarom een werkster. Wil de ware werkster opstaan, denk je dan. Als dat niet gebeurt moet je het dilemma zelf te lijf: van welke werkster ga je aantonen met de ware te maken te hebben. Als je het mij vraagt is de ware werkster degene die onder het commando van de botte plicht opereert. Als je voor een dubbeltje geboren bent, word je nooit een kwartje. Omhels dus maar die kast en die vergeten kieren.

De werkende vrouw heeft dit soort platitudes de rug toegekeerd. Zij werkt wel maar niet volgens de botte plicht-doctrine. Ze moet niet werken; ze wil werken. En daarmee reikt ze verder, hoger. In bijentaal: ze ambieert de status van de leggende werkster, van de malle moer. Niet zelden vertoont ze dan ook het gedrag van de workaholic, de werkverslaafde, de werkezel, die steeds meer en beter moet presteren.

Ik draag de vrouw een warm hart toe, de niet-werkende, de werkster en de werkende. Wat mijn bijenvolken betreft gaat mijn hart uit naar de werkster. Ik mag er niet aan denken dat ze, nog steeds opgezaagd met die bewerkelijke varroamijt, ook nog gaat emanciperen.

De imker en zijn wichelroede

Jan J. Speelziek

Aangezien er een nauwe relatie bestaat tussen wichelroedelopers en aardstralen volgt hier ter introductie een korte omschrijving van laatstgenoemd fenomeen. Aardstralen of wel 'geopatische zones' worden behalve door wateraders ook veroorzaakt door elektromagnetische velden, meer bekend als het globale en diagonale netwerk, ofwel het Hartmann- en Currynet. Twee- en drievoudige negatief gepoolde kruisingen van deze netlijnen veroorzaken eveneens stoorzones. Dit betreft een meer complexe materie, die o.m. bij de *Forschungs-Gesellschaft in Waldbrunn (BRD)* tijdens een cursus inzake het werken met pendel en wichelroede, wordt behandeld. Een dergelijke cursus kan thans ook in ons land worden gevolgd, waartoe wordt verwezen naar de website (www.wichelroede.nl). Hierop wordt in dit artikel niet nader ingegaan.

Hoe maakt men een goede en doelmatige wichelroede? Voor zo'n roede, waar een beginner doorgaans snel succes mee boekt, kiest men een staafje lasdraad (bij voorkeur roestvrij materiaal) ter lengte van 1 meter en doorsnee van 2 mm, (géén 2.5 of 3 mm!), prijs ca. €0,25. We knippen dat vervolgens in twee stukken van 50 cm. Beide delen worden voorts op een lengte van 15 cm in een hoek van 90° omgebogen, zodat voor het overige deel nog 35 cm overblijft. De korte delen van 15 cm worden vervolgens in de linker en rechter vuist vastgehouden, zodanig dat beide delen van 35 cm recht vooruit wijzen. Dit materiaal is redelijk stabiel en in staat als een uiterst gevoelige 'antenne' te functioneren.

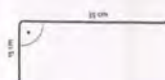
Wijze van vasthouden

De korte delen worden in de linker en rechter vuist vastgehouden, zodat beide lange delen, circa 20 cm van elkaar, parallel naar voren zijn gericht. De voorste punten een paar mm lager houden dan ter hoogte van de pols. De bovenarmen hangen daarbij losjes ontspannen naar beneden, waarbij de onderarmen een hoek innemen van 90°. Ter wille van het absoluut onbelemmerd functioneren der roeden kan men de korte einden desgewenst in een exact passend buisje van ±15 cm plaatsen en aldus vasthouden. Het is vervolgens de kunst om beide roeden zodanig op de aangegeven wijze vast te houden, dat onder invloed van onbekende krachten, de mogelijkheid wordt

geboden dat de lange delen van 35 cm zich horizontaal kunnen bewegen. Hieronder wordt verstaan dat deze naar binnen kunnen bewegen en aldus een kruispositie innemen of wel naar buiten uit elkaar gaan. Lukt dat niet direct, dan zijn enige oefeningen nodig. Een goede methode is het om het één en ander in alle rust, bijvoorbeeld tijdens een wandeling, alleen uit te proberen. De praktijk heeft aangetoond dat vrijwel iedereen met deze 'allemansroede' succesvol overweg kan.

Betekenis van deze bewegingen

De spontane aanduiding van een kruisbeweging wordt aangemerkt als 'ja' of wel als een bevestiging. Het naar buiten uitslaan daarentegen als 'neen' of een ontkenning. Geen beweging: geen reactie c.q. antwoord. Aangezien, zoals wordt aangenomen, onbekende krachten hierbij een rol spelen, vraagt de roedeloper zichzelf met nadruk af: 'graag zou ik een positieve reactie (ja-antwoord) ontvangen als ik mij op

De roeden, samengesteld uit een lasdraad, worden in een rechte hoek gebogen.

De handen worden losjes tot vuisten gesloten, de roeden moeten 'als in een buisje' in de handen liggen en zich vrij kunnen bewegen.

Men kan met de duimen een lichte druk op de greep uitoefenen, om aldus de roeden te stabiliseren. Ze mogen echter niet in hun beweging worden geblokkeerd.

Met deze uiterst fijngevoelige greep worden de roeden met de vingerspitsen vastgehouden.

Het kruisen van de roeden betekent "Ja", het naar buiten uitwijken "Neen".

een stoorzone (bijvoorbeeld een kruising van aardstralen) bevindt'. In voorkomend geval reageert de roede door middel van het aannemen van de kruispositie. Er is een soort erecode, die aangeeft, dat alle vragen in dit verband passend en op verantwoorde wijze moeten worden gesteld. Het stellen van misplaatste vragen dient te worden nagelaten. Hierbij zij nog opgemerkt, dat menige begaafde wichelroedeloper tevens magnetiseur en helderziende is!

Praktische oefeningen

Regenwater, dat in de bodem wegsijpelt vormt op een gegeven moment een klein stroompje, dat zijn weg zoekt naar lager gelegen delen. Het is bekend dat water ten gevolge van weerstand en wrijving daardoor zoveel energie verzamelt dat er een sterke uitstraling plaatsvindt. Deze energieontwikkeling kan zelfs zodanig zijn, dat het water op een gegeven moment weer naar boven komt, zoals dat bij bronnen en sprengkoppen op de Veluwe het geval is. Zulke waterstroompjes worden in de radiësthesie wateraders genoemd, die in hun algemeenheid als stoorzones worden aangemerkt. Op de vraag: 'bevind ik mij hier boven een waterader of wel een andere stoorzone?' kunnen deze onderaardse zones eenvoudig worden aangetoond. Op een bruggetje boven een waterstroompje kan dat desgevraagd eveneens op simpele wijze worden beproefd.

Bij een poging te onderzoeken waar het water via de waterleiding ons huis binnenkomt, levert dat vrijwel altijd succes op. Evenzo kan dat uitgetest worden door een tuinslang op een zodanig wijze ergens te laten uitmonden, dat zulks niet zichtbaar is. Vraag een huisgenoot de kraan open of dicht te draaien. Loopt men tijdens deze handeling met de roede over de slang heen, dan is de uitslag 'ja' als het water stroomt, terwijl bij stilstand van het water geen reactie plaatsvindt.

Treffen we tijdens een wandeling temidden van een rij bomen één boom aan, die we, afgaande op zijn uiterlijk, als vermoedelijk ziek aanmerken of wel één die volledig scheef is gegroeid, dan stellen we, er dichtbij staande, de vraag, 'staat deze boom op een stoorzone?'; waarop de roede in bevestigend geval positief reageert. Hetzelfde geldt vaak ook voor opvallend kale en slechte plekken in een grasgazon.

Zo kan een imker met zijn roede boven een bijenkast de vraag stellen 'is dit bijenvolk moergoed?' (is er een koningin aanwezig?). Aldus is het een kleine moeite om na te gaan of alle bijenvolken goed functioneren. Persoonlijk ervaren dat dat werkt.

Koloniale insecten zijn straalzoekers

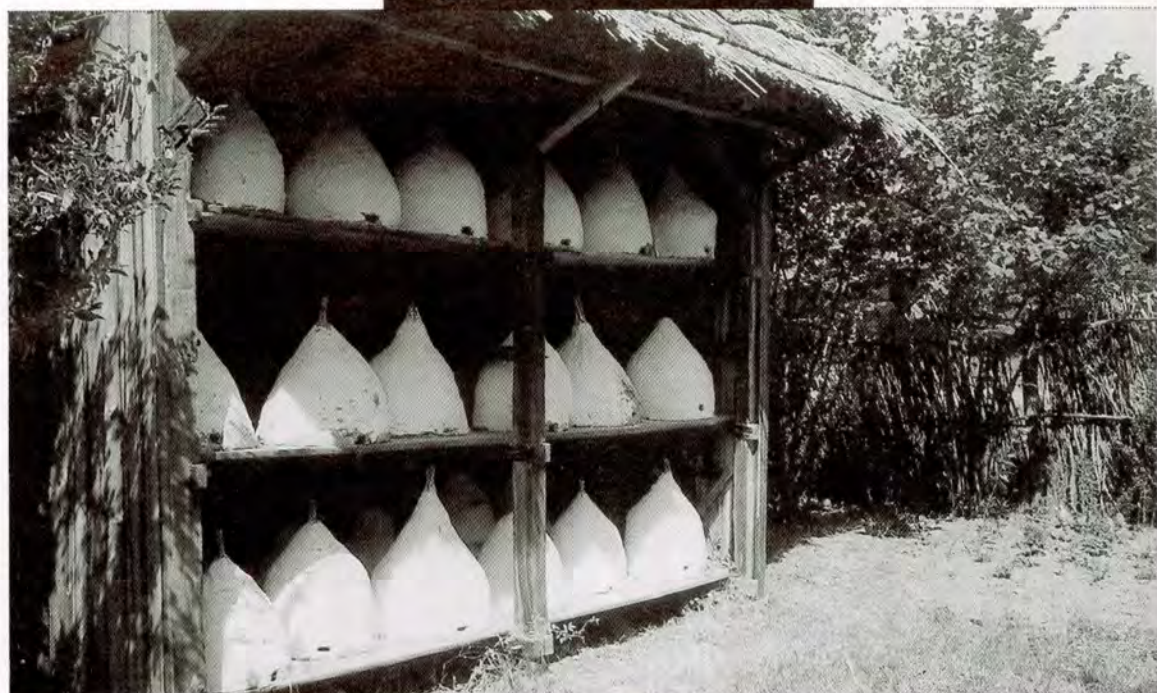
We kunnen dat op eenvoudige wijze verifiëren door op de aangegeven wijze een onderzoek in te stellen boven een concentratie van mieren; zo ook op de plek waar een wespen of hommelnest zit of heeft gezeten, alsook de plaats waar een bijenzwerm zich zet of werd aangetroffen. Genoemde insectengroepen functioneren namelijk van nature beter op zo'n stoorzone dan elders. Ook de termietenheuvels in Zuid-Afrika bevinden zich op zulke stoorzones. Slimme imkers plaatsen hun bijen dan ook tijdens de dracht, met name op de heide, bij voorkeur op dergelijke zones. Dat verschaft een betere broedontwikkeling en een grotere dracht! Honingbijen komen van oorsprong uit tropische en subtropische gebieden. Omdat ze in ons klimaat als *gedomesticeerde insecten* moeten overwinteren, dienen ze tijdens die periode bij voorkeur *niet* op een stoorzone te verblijven! Helaas zijn er maar weinig imkers die daarvan weet hebben.

Mensen en nagenoeg alle zoogdieren zijn daarentegen straalvluchters! In dit geval vormen genoemde zones vaak aanleiding tot gezondheidsklachten, met name op slaap- en werkplekken. Mijd derhalve plaatsen waarboven of onder in kolonieverband levende insecten zijn aangetroffen! Onze voorouders spraken destijds al van 'reumastralen'.

Uitstekende handleiding voor de liefhebber!

In de Duitstalige landen en Polen is het bovenstaande geen onbekende zaak. Daar tref je in imkerperiodieken af en toe publicaties aan over deze materie. Zo kwam in de januari-uitgave van de *Schweizerische Bienen-Zeitung* e.e.a. nog uitvoerig ter sprake. In Zwitserland verscheen in 2001 '*Der richtige Platz*' van Eva-Maria Tschopp en Eric Tschopp, een boek dat handelt over het opsporen en neutraliseren van aardstralen en electrosmog. Voorts wordt hierin exact aangegeven hoe e.e.a. met behulp van een pendel of wichelroede plaatsvindt. *Dit boek wordt in het bijzonder aanbevolen voor zelfscholing.* Met veel genoegen heb ik van de aldus verkregen informatie succesvol gebruik kunnen maken. Voor geïnteresseerden, met name imkers, is dit met recht een uniek boekwerk, verkrijgbaar via de boekhandel. De schrijvers vermelden, dat nagenoeg iedereen met succes kan leren omgaan met de pendel of wichelroede, hetgeen gestaafd wordt door eigen waarneming.

'*Der richtige Platz*', ISBN 3-85502-603-3, AT Verlag, Aarau, Bahnhofstrasse 39-43, CH-5001, prijs ca. € 20,-.

Tijdens zijn vakantie in Hongarije in 2001 kwam dhr. Slaghuis uit Epe deze bijenstal uit de 17e eeuw tegen.

Nieuwe regels voor honing

Jaap Kerkvliet, Commissie Honing

Twee jaar geleden kwam – na een vergaderperiode van vele jaren – de EG-richtlijn over honing gereed (officieel genoemd: Richtlijn 2001/110/EG van 20 december 2001 inzake honing). De vorige eisen dateren van 1978. In deze richtlijn staan de eisen voor honing vermeld met eveneens de mededeling dat een en ander met ingang van 1 augustus 2003 in werking treedt. Nederland heeft dan ook in Staatsblad 492 van 20 november 2003 het Warenwetbesluit honing gepubliceerd.

Hoewel er in principe niet zoveel verschil is met de oude regeling zijn er enkele opvallende veranderingen. Voor de Nederlandse imker en voor de honingimporteur zijn dat vooral de twee volgende regels:

- Het vochtgehalte van honing mag niet hoger dan 20% zijn (artikel 10.c); het was 21% onder de oude wetgeving. Binnenkort zal in een artikel de meting van het watergehalte in honing nader bekeken worden.
- Het land van oorsprong van de honing moet op het etiket vermeld worden, dus Nederlandse honing (art. 15.1.d).

Voor de honingimporteur zijn bovendien de volgende

punten nog van belang:

- Er is een categorie gefilterde honing: onder bepaalde voorwaarden mag honing gefiltreerd worden door zeer nauwe filters, maar vermelding van deze procedure op het etiket is verplicht (art. 8.f).
 - Het HMF-gehalte mag voor honing uit tropische gebieden maximaal 80 mg/kg bedragen, i.p.v. 40 mg/kg, maar op het etiket moet vermeld worden dat de honing uit tropische gebieden komt (art. 6.4).
- In het nieuwe Warenwetbesluit honing staan de eisen voor honing nogal verspreid opgesomd. In het onderstaande is geprobeerd de zaak wat overzichtelijker te rangschikken. Voor een juridisch juiste tekst moet u het besluit zelf raadplegen, te vinden op Internet op de site: overheid.nl Klik Officiële Publicaties aan, dan Staatsblad en typ als trefwoord honing in.

Verplichte aanduidingen op het etiket

Volgens het Warenwetbesluit honing zijn de volgende vermeldingen op het etiket verplicht.

De **naam** van het product: Eén van de volgende namen is van toepassing; *Bloemenhoning* of *nectarhoning*; honing die uit plantennectar is verkregen. U mag het product ook eenvoudig *honing* noemen,

maar géén honingdauwhoning (art.1, 8.a, 10, 14).

Honingdauwhoning: honing die door bijen via sommige plantenzuigende insecten verkregen is. Ook in dit geval mag u het product gewoon *honing* noemen maar geen bloemenhoning (art. 1, 8.a, 11, 14).

Raathoning: honing in gesloten cellen van kort tevoren door bijen gemaakte raten (art.1, 8.b)

Brokhoning of *raatbrokken in honing*: honing met raathoning (art. 1, 8.c)

Gefilterde honing: honing die is verkregen door filtratie zodat een aanzienlijk deel van het pollen is verwijderd (art. 1, 8.f). Hierbij moet u niet denken aan filteren over huishoudzeven of kaasfilters maar aan een vooral in de VS in gebruik zijnde techniek van hoge-druk filtratie. Warme vloeibare honing wordt gefilterd door zeer nauwe filters met een diameter van rond de 50 micrometer om alle verontreinigingen en helaas ook een groot deel van het pollen eruit te halen, zodat het product langer vloeibaar blijft. Deze procedure is overigens uitsluitend toegelaten voor honing die geen specifieke soortnaam draagt (zoals bijvoorbeeld linde- of klaverhoning).

Bakkershoning: honing, meestal voor industrieel gebruik, die niet aan alle eisen voldoet (art. 1, 13). Op het etiket moet de aanduiding staan: 'uitsluitend bestemd om te koken'.

Het land van **oorsprong**: Nieuw is dat het land van oorsprong waar de honing door de bijen is ingezameld genoemd moet worden (art. 15.1.d). Dat is dus ook verplicht voor Nederlandse honing. Gaat het om mengsels uit diverse landen dat mag de vermelding zijn 'gemengde EG-honing' of 'gemengde niet-EG-honing' of 'gemengde EG- en niet-EG-honing' (art. 15.2). Deze laatste gevallen zijn van meer belang voor honingimporteurs.

Overige aanduidingen: Verder zijn de aanduidingen van het Warenwetbesluit Etikettering van levensmiddelen net zoals vroeger verplicht. Dat wil zeggen: de inhoud in grammen, de naam en adres van de producent (imker), de vermelding ten minste houdbaar tot ... , en een productiecode.

Op het etiket moet de **netto inhoud** vermeld worden. Dit betekent dat op het etiket van een 450-grams pot honing één van de volgende aanduidingen moet voorkomen: inhoud 450 gram; inhoud 450 g; 450 gram; 450 g. (De gebruikelijke en tevens wetenschappelijke aanduiding van gram is g. Echter Van Dale kent ook de afkorting gr voor gram. Dat mag dus ook. Let erop dat er geen e-teken achter die g of achter gram voorkomt. Dat teken is alleen voor bedrijven met een gecontroleerd, door de EG goedgekeurd afvulsysteem

Vrijwillige aanduidingen op het etiket:

Een **soortnaam**: de naam van de bloemen of de planten waarvan de honing voor het grootste deel afkomstig is, zoals bijvoorbeeld heidehoning. De smaak, de fysisch-chemische eigenschappen en de microscopische eigenschappen (pollen) moeten hiermee in overeenstemming zijn (art. 15.1.a).

Uitzondering: bij bakkershoning en gefilterde honing mag geen soortnaam genoemd worden

Een regionale, territoriale of **topografische** aanduiding (art. 15.1.b) bijvoorbeeld honing uit Terschelling, maar dan moet de honing voor 100% uit Terschelling komen en bij cremehoningbereiding dus ook niet enten met buitenlandse honing!

Uitzondering: bij bakkershoning en gefilterde honing mogen deze aanduidingen niet vermeld worden.

Bepaalde **kwaliteitsaanduidingen** bijvoorbeeld enzymrijk, maar dan moet dat inderdaad het geval zijn (art. 15.1.c)

Verder mogen, net als voorheen, de aanduidingen lekhoning, slingerhoning of pershoning gebruikt worden (art. 8.d, 8.e, 12, 14), al naar gelang de **methode** van honingwinning. In het geval van pershoning kan het van belang zijn dat te vermelden aangezien het gehalte aan in water onoplosbare stoffen in deze honing hoger mag zijn.

Algemene eisen

Er is een aantal algemene eisen voor min of meer de uiterlijke kwaliteit van honing opgesteld met daarop weer een aantal uitzonderingen. Overigens verschillen deze eisen nauwelijks van het vorige honingbesluit. Honing is **vloeibaar** of geheel of gedeeltelijk gekristalliseerd en de **kleur** loopt uiteen van bijna kleurloos tot donkerbruin (art. 4.b en d)

Geur en **smaak** moeten normaal zijn (art. 3.1.a), maar dit geldt dit niet voor bakkershoning (art 13.2). Bovendien moeten de smaak en het aroma van honing afgeleid zijn van de plant van oorsprong (art. 4.c).

Honing mag **niet gisten** (art. 3.1.b). Uitzondering: bakkershoning (art. 13.2). Het is duidelijk dat bakkershoning niet de hoogste kwaliteit honing is.

Honing moet zoveel mogelijk **vrij** zijn van vreemde bestanddelen (art. 3.1.c).

Honing mag **niet** zodanig **verwarmd** zijn dat de natuurlijke enzymen zijn vernietigd of grotendeels onwerkzaam zijn gemaakt (art. 3.1.d). Om dit te controleren worden worden de diastase-index en het HMF-gehalte bepaald, zie onder chemische bepalingen. Een uitzondering wordt weer gemaakt voor bakkershoning, die dus wel sterk verhit mag zijn geweest (art. 13.2).

De zuurtegraad mag niet kunstmatig gewijzigd worden (art. 3.1.e).

Pollen en andere specifieke stoffen mogen niet verwijderd worden (art. 3.1.f). Hierop vormt dus gefilterde honing een uitzondering.

Chemisch-fysische eisen

Suikergehalte (art. 9.1.a, art. 10.a en b, art. 11.a en b, art. 12.a en 13.3.a) (*Fructose- en glucosegehalte* (in totaal): nectarhoning ten minste 60 g/100 g; honingdauwhoning, al dan niet met nectarhoning gemengd: ten minste 45 g/100 g.

In het vorige honingbesluit werd gesproken over reducerende suikers. In dit nieuwe besluit worden de meer eigentijdse benamingen gebruikt.

Sacharosegehalte: algemeen niet meer dan 5 g/100 g

20 **Uitzondering**: witte acacia (*Robinia pseudoacacia*), alfalfa (*Medicago sativa*), Citrus soorten en enkele andere vooral australische soorten: niet meer dan 10 g/100 g., Lavendel (*Lavandula* spp.) en bernagie (*Borago officinalis*) maximaal 15 g/100 g.

In het algemeen is een hoog sacharosegehalte in honing een aanwijzing voor vervalsing door riet- of biet-suiker. Het is de afgelopen jaren echter gebleken dat enkele honingsoorten van nature wat meer sacharose kunnen bevatten, daarom zijn voor die soorten de grenzen wat opgerekt.

Vochtgehalte (art. 9.1.b, art. 10.c, art. 11.c, art. 12.b en art. 13.3.b): maximaal 20%. Hier moeten we in Nederland goed op letten: het maximale watergehalte is met 1% verlaagd.

De reden is duidelijk. Er is in de EG gestreefd naar kwaliteitsverbetering en honing met een vochtgehalte van boven de 20% kan wel erg snel gaan gisten. Een uitzondering is gemaakt voor honing van de struikheide (*Calluna vulgaris*) en voor bakkershoning: het maximaal vochtgehalte blijft 23%. Klaverhoning – die vroeger ook tot 23% vocht mocht bevatten – valt nu ook onder de 20% regeling!

Tenslotte noemt het besluit nog dat bakkershoning van struikheide ten hoogste 25 % vocht mag bevatten. Soortelijke **elektrische geleiding**: voor bloemenhoning ten hoogste 0,8 milliSiemens/cm en voor honingdauwhoning ten minste 0,8 milliSiemens/cm.

Uitzonderingen: honing van tamme kastanje (*Castanea sativa*), aardbeiboom (*Arbutus unedo*), dopheide (*Erica*), eucalyptus, lindebloesem (*Tilia* soorten), struikheide (*Calluna vulgaris*), *Leptospermum*, *Melaleuca* soorten (allen bloemenhoning dus) bezitten van nature een hogere geleiding en mogen dus een geleiding bezitten boven de 0,8 milliSiemens/cm-grens (art. 5). Het onderscheid tussen bloemenhoning en honing-

dauwhoning aan de hand van de elektrische geleiding werd in de praktijk al langer gebruikt in de honinghandel en is nu in de wet opgenomen. Het is uiterst eenvoudig meetbaar en is een maat voor het natuurlijk mineralengehalte. Het asgehalte dat vroeger wel bepaald werd, is hiermee vervallen.

Gehalte aan **niet** in water **oplosbare** stoffen (art. 9.1.c, art. 10.d, art. 11.d, art. 12.c en art. 13.3.c): maximaal 0,1 g/100 g. Uitzondering: pershoning ten hoogste 0,5 g/100 g. De in water onoplosbare stoffen bestaan hoofdzakelijk uit pollen; het zal duidelijk zijn dat pershoning meer pollen bevat dan slingerhoning.

Vrije **zuren** (art. 9.1.d, art. 10.e, art. 11.e, art. 12.d en art. 13.3.d): maximaal 50 milli- equivalenten zuur per 1000 gram (was 40), uitzondering: bakkershoning maximaal 80. Hoge gehalten aan zuren kunnen op gisting van de honing wijzen.

Diastase en **hydroxymethylfurfural** (HMF) (art. 6).

Diastase is een enzym dat van nature in honing voorkomt. Er moeten minstens acht eenheden aanwezig zijn. Te lage waarden wijzen op te sterke verwarming van de honing. Uitzondering: bakkershoning, hier is geen eis aan diastase gesteld.

HMF komt nauwelijks van nature in honing voor, maar wordt gevormd door te sterke verwarming of bij lange bewaartijd. Het gehalte mag niet hoger zijn dan 40 mg/kg. Ook hier weer is bakkershoning uitgezonderd. Er is nog een tweede uitzondering: honing uit tropische gebieden (dat moet op het etiket vermeld staan) mag maximaal 80 mg/kg bevatten.

Op de diastase en HMF eis is een uitzondering gemaakt voor honing die van nature enzymarm is, bijvoorbeeld honing van Citrussoorten of honing van de bij *Apis cerana*; drie diastase-eenheden is dan voldoende, maar dan mag HMF niet hoger zijn dan 15 mg/kg

Oud en nieuw tijdelijk naast elkaar geldig

De ingangsdatum van het Warenwetbesluit honing is 1 augustus 2003 in alle EG-landen. Maar er is een overgangsregeling tot 1 augustus 2004: u heeft dan de keus: of de honing voldoet aan het oude honingbesluit of aan het nieuwe. U mag echter niet van beide besluiten de meest gunstige voorwaarden uitkiezen! Vanaf 1 augustus 2004 moet alle vers gewonnen honing aan de nieuwe wettelijke regels voldoen. Alleen als u nog honing heeft van vóór 1 augustus 2004 dan mag die nog verkocht worden tot de voorraden opgebruikt zijn als tenminste aan de oude eisen voldaan wordt.

Bijen, bloesem en gewasbeschermingsmiddelen

J. van der Steen

Dat er tijdens de bloei van het fruit, gewasbeschermingsmiddelen gebruikt moeten worden is onvermijdelijk. Dat er door de overheid goed opgelet wordt dat er middelen gebruikt worden die niet schadelijk zijn voor honingbijen is terecht. De overheid heeft hierin de taak, ervoor te zorgen dat zowel de volksgezondheid als het milieu zo goed mogelijk beschermd worden en tegelijkertijd de economische activiteiten door kunnen gaan. Bij de toelating van gewasbeschermingsmiddelen zijn dan ook, naast de effectiviteit van het middel, de milieu-aspecten minstens zo belangrijk.

Bij de laboratoriumtesten met honingbijen worden de giftige eigenschappen van stoffen getest. Er is naast niet giftige en duidelijk wel giftige stoffen een grote groep stoffen die een beetje giftig zijn. Deze groep moet verder onderzocht worden. Dit gaat met tunnel/kooitesten en veldproeven. Bij deze testen wordt onderzocht of een middel bij gewone toepassing wel of niet gevaarlijk is voor honingbijen. Zo ja, dan wordt het middel niet toegelaten of komen er voorschriften wanneer het middel niet gebruikt kan worden. Zo nee, dan kan het middel toegelaten worden.

Op deze manier zijn alle gewasbeschermingsmiddelen die tijdens de fruitbloei gebruikt worden onderzocht en veilig bevonden voor gebruik in het fruit. In principe kunnen er dan ook geen spuitschade-incidenten plaatsvinden. Toch worden deze regelmatig gemeld. Deze incidenten hebben verschillende oorzaken zoals ondeskundig gebruik, het gebruik van niet toegelaten middelen en bijenvolken in een slechte conditie.

Sterfte tijdens de fruitbloei

Tijdens de fruitbloei van 2003 werd vooral in Zuid-Limburg bijensterfte gemeld. De AID heeft daar een onderzoek ingesteld. De verdenking ging uit naar de gewasbeschermingsmiddelen die tijdens de bloei gebruikt zijn. In die periode waren besputtingen uitgevoerd met Steward, Strobby, Score, Exact, Flint, Regalis en ATS. Niet dat deze middelen allemaal tegelijk gespoten werden maar wel steeds in wisselende combinaties. Al deze middelen zijn op grond van onderzoek toegelaten tijdens de fruitbloei en worden al jaren gebruikt behalve Steward. Steward is in 2003 geïntroduceerd voor rupsenbestrijding tijdens de fruitbloei. Omdat Steward een nieuw middel was, ging hier de meeste aandacht naar uit.

Het middel Steward

Op de Amerikaanse site van de producent van Steward staat dat het middel gevaarlijk is voor honingbijen. Dit veroorzaakt verwarring. Is er een middel toegelaten dat giftig was voor honingbijen? Heeft de Nederlandse overheid niet goed opgelet? Toch wel, de Nederlandse toelating is gebaseerd op goed onderzoek waarbij gekeken is naar het gevaar voor nuttige insecten zoals honingbijen. Op basis van de praktijkgerichte proeven is geconcludeerd dat Steward veilig is voor honingbijen. In de USA zijn de regels anders dan in Nederland. Daar maakt men alleen gebruik van de eenvoudige laboratoriumgegevens om tot een oordeel te komen. In de toekomst zal er meer aandacht moeten voor de verschillen in toelatingsbeleid tussen de verschillende landen

De analyse

De AID heeft dode bijen laten analyseren op resten Steward en inderdaad, op of in de bijen werd Steward gevonden. Betekent dit nu dat Steward de boosdoener was? Nee. Het is bekend dat alles wat tijdens de bloei in een boomgaard gespoten wordt, terug te vinden is in de bijen en in de honing. De hoeveelheid hangt af van heel veel factoren zoals hoeveel de bijen opgenomen hebben, of de bijen het zelf onschadelijk kunnen maken, of het middel uiteen valt in de bij of in het zure milieu van de honing etc. Eigenlijk heeft dit onderzoek alleen aangetoond dat er inderdaad Steward gebruikt was en niet waardoor de bijen dood gegaan waren.

Het verhaal is hiermee natuurlijk niet afgelopen. De schade was duidelijk en de oorzaak is nog steeds onbekend. Om meer zicht te krijgen op wat er in de praktijk gebeurt, zou onderzoek gedaan moeten worden naar hoe toegelaten middelen zich in de praktijk gedragen, zeker in combinatie met andere middelen. Dit zogenaamde post registratie-onderzoek bestaat niet in Nederland en ook niet in de ons omringende landen. Dit is een duidelijk gemis in het toelatingsbeleid. PPO-Bijen is bezig dit op de kaart te zetten zodat incidenten, zoals dit voorjaar in Limburg, voorkomen kunnen worden. Uiteraard is een zorgvuldig gebruik volgens het etiket van gewasbeschermingsmiddelen door de fruitteler en goed overleg tussen de fruitteler en de bijenhouder nodig om, waar praktisch mogelijk, het contact tussen honingbijen en gewasbeschermingsmiddelen zo beperkt mogelijk te houden.

Bijengezondheidscoördinatoren

Henk van der Scheer, hoofdbestuurslid VBBN

De bijengezondheidscoördinatoren kwamen bijeen op 1 november 2003 van 10.30-14.00 uur in het Bijenhuis te Wageningen. Als spreker was uitgenodigd Dr. W. Mühlen, Referent für Bienenkunde en 'Arbeitsgruppenleiter' van het Aufgabengebiet Bienenkunde van de Landwirtschaftskammer (LWK) Westfalen-Lippe, te Münster in het Bundesland Nordrhein-Westfalen (NRW). Hem was gevraagd te spreken over de oorzaken van de sterfte van volken in najaar en winter 2002/2003, over de aanpak van de varroabestrijding, over de gevaren van de import van bijenvolken (insleep kleine bijenkastkever), over de preventie en bestrijding van AVB en over de procedure in Duitsland bij de verdeling van EU-subsidies. Ook was hem gevraagd het zogenaamde Bienen Gesundheits Mobil (BIG Mobil) mee te nemen ter demonstratie. De bijeenkomst was opengesteld voor (een beperkt aantal) bijengezondheidsdeskundigen van de andere imkerorganisaties.

Naast Dr. Mühlen omvat de groep deskundigen nog drie medewerkers, vier voorlichters en twee personen die zich bezig houden met natuur- en milieubescherming. De werkzaamheden richten zich vooral op scholing en voorlichting van de imkers. Onderzoek beperkt zich tot praktische zaken als honinganalyses en diagnostiek van bijenziekten. Ook zouden planten-ziektenbestrijdingsmiddelen worden getoetst onder 'Good Laboratory Practice' (GLP). Het meeste onderzoek wordt echter uitbesteed aan instituten zoals in Mayen (bij Koblenz) en in Celle. 'Münster' is vooral bekend door de Apisticus-Tag die jaarlijks wordt georganiseerd door de groep van Dr. Mühlen in samenwerking met medewerkers van de Wilhelms-universiteit

te Münster. De volgende Apisticus-Tag vindt plaats op 7 februari 2004, waar o.a. Dr.P. Neumann zal spreken over zijn onderzoek naar de bijenkastkever.

Varroamijt is hoofdoorzaak volksterfte

Volgens een enquête, gehouden door Dr. Otten uit Mayen, bedroeg de sterfte in Duitsland ongeveer 27%. Weliswaar worden meerdere oorzaken aangewezen voor de sterfte van bijenvolken in de herfst en winter 2002/2003, maar de hoofdoorzaak is volgens Dr. Mühlen toch een te sterke varroamijtaantasting in 2002. Alle symptomen wijzen daarop. Door het slechte weer in de zomer van 2002 werd weinig broed aangezet waardoor er te weinig winterbijen werden geboren. In combinatie met de natuurlijke sterfte van vliegbeijen in de herfst van 2002 ontstonden daardoor zwakke volken. Dergelijke volken bezitten onvoldoende weerstand en zien daarbij geen kans om de hygiëne in het volk op peil te houden. Gevolg van dat laatste is veel poephooptjes van varroamijten in ongepoetste cellen. Die konden veelvuldig worden waargenomen in de verzwakte volken.

Tekort aan voer speelde geen rol. De verzwakte volken hadden voldoende voer zolang ze niet beroofd werden. Gebeurde dat wel, dan kregen de rovers een probleem. Die haalden met het voer meteen veel varroamijten binnen.

Verzwakte volken zijn vatbaarder voor virussen en hebben dus last van het overbrengen van die virussen. Combinaties van de varroamijt en virusaantastingen worden in de USA aangeduid met 'Parasitic mite syndroom'. Zo is in het Bundesland Hessen in sterk verzwakte volken het Oosterse Kashmirvirus gevonden waarvan onvoldoende duidelijk is in hoeverre dat schadelijk is voor honingbijen. De aantasting van dat

januari	februari	maart	april	mei	juni	juli	augustus	september	oktober	november	december
Damenraai methode						Middelen					
Damenraai wegwerpen						Thymovet					
Gemiddeld aantal mijten per dag op de bodemplank: (De mijten tellen die gedurende een week op de bodemplank zijn gevallen, dit aantal delen door 7)											
januari	februari	maart	april	mei	juni	juli	augustus	september	oktober	november	december
≤ 1	< 1	< 3	< 3	< 5	< 10	< 10	< 5	< 5	< 3	< 1	< 1
Geen behandeling	Geen behandeling	Geen behandeling	Behandel met: Damenraai methode of Damenraai wegwerpen	Behandel met: Damenraai methode of Damenraai wegwerpen	Behandel met: Damenraai methode of Damenraai wegwerpen	Behandel na het honing-slingeren met: Middelen of Thymovet	Behandel na het honing-slingeren met: Middelen of Thymovet	Behandel na het honing-slingeren met: Middelen of Thymovet	Geen behandeling	Geen behandeling	Geen behandeling

Jaarschema varroabestrijding. Standaardadvies.

virus veroorzaakt zakbroedachtige verschijnselen. De larven gaan dood voor de cellen worden gesloten. Aangetaste volwassen bijen raken gestoord in hun oriëntatie en krabbelen dan op de grond voor de kasten. Overigens is in de afgelopen jaren geen toename van virussen in honingbijen aangetoond. Wel verwacht Dr. Mühlen dat door de sterke 'versleping' van bijenvolken over heel de wereld op den duur alle virussen en andere ziektenveroorzakers uiteindelijk ook bij ons terecht zullen komen, inclusief de kleine bijenkastkever. Acties die vragen om een importstop van bijenvolken in Europa zijn wel nuttig, maar zullen dat insleepproces hooguit vertragen.

Bestrijdingsmiddelen

Bekend is dat plantenziektenbestrijdingsmiddelen schadelijk kunnen zijn voor honingbijen -met name tankmengsels van insecticiden en fungiciden- maar of dat een belangrijke rol bij de volkssterfte heeft gespeeld betwijfelde Dr. Mühlen. In koolzaad worden o.a. pyrethroiden (verwant aan Apistan) toegepast die niet helemaal ongevaarlijk zijn voor honingbijen, maar uit de eerder genoemde enquête bleek geen enkel verband tussen volkssterfte en het wel of niet staan van de volken bij koolzaad. Ook geloofde Dr. Mühlen niet in een oorzakelijke rol voor imidacloprid dat gebruikt wordt als zaadgoedbehandelingsmiddel bij o.a. zonnebloemen en mais. Imidacloprid is weliswaar in hele lage doses terug te vinden in het stuifmeel van de planten die uit het behandelde zaad ontstaan, maar die dosering is veel te laag om sterfte te veroorzaken bij bijen. Bovendien kun je niet zomaar agrariërs beschuldigen zolang imkers zelf ook bestrijdingsmiddelen toepassen die niet geheel onschuldig zijn voor de bijen. Een volk wordt ook gevoeliger voor plantenbeschermingsmiddelen als bijvoorbeeld Apistan werd toegepast.

Mierenzuur

De varroamijt dient zo gauw mogelijk na de honing-oogst (in juli/augustus) te worden bestreden. Dat is de cruciale tijd van behandelen, omdat de varroamijt zich dan sterk vermeerderd door de aanwezigheid van veel broed. Alleen mierenzuur is in die periode voldoende effectief, omdat dat middel ook in gesloten broedcellen werkt. Volgens Dr. Mühlen beschadigt mierenzuur de antennes en poten van de volwassen bijen niet, zoals wel eens wordt beweerd. Als men naar de hei reist, dan dienen de volken ten minste zes weken tevoren te zijn behandeld met mierenzuur, omdat anders te veel van dat middel in de honing komt. De dosering en wijze van toedienen van mierenzuur doet er niet zoveel toe. Zowel één tot drie schokbehandelingen kort achter

elkaar (toedienen via platen of een sponsdoek) als een langzame behandeling (toepassen via verdampers) zijn effectief. Uit de resultaten van de eerder genoemde enquête bleek, dat imkers die mierenzuur toepasten minder last hadden van dode volken.

De bestrijding van de varroamijt dient al in het voorjaar (april-juli) te beginnen met het uitsnijden van darrenraat, het toepassen van vangramen met darrenraat en het opkweken van nieuwe volken uit broedafleggers. In de periode augustus tot half november kan mierenzuur worden toegepast en in de periode half november tot eind december, als er geen broed meer aanwezig is, melkzuur, oxaalzuur of Perizine. Het is gewenst dat alle imkers in een gebied in dezelfde tijd de behandelingen uitvoeren. Dat voorkomt dat hier en daar een onbehandelde stand gaat fungeren als besmettingsbron van de varroamijt. In het gebied van NRW overleggen de dierenartsen met de besturen van de verenigingen over de tijdstippen van behandeling. Overigens zijn die geadviseerde maatregelen niet gebaseerd op wettelijke voorschriften en kan er dus niet wat worden afgedwongen. Wel is de imker verplicht een boekhouding bij te houden van alle medicamenten die werden toegepast en in welke dosis.

Kleine bijenkastkever

De Europese deskundige op het gebied van de levenswijze en bestrijding van de kleine bijenkastkever (*Aethina tumida*) is Dr. P. Neumann, verbonden aan de Universiteit van Halle, maar werkzaam in Zuid-Afrika. In dat land komt de kever van oorsprong voor en leeft daar min of meer in symbiose met de honingbijen. In 1998 werden de kevers in de USA gevonden, in 2000 in Egypte en in 2002 in Canada en in Australië. In 2004 zullen er in Europa strengere importregels gaan gelden, maar of dat afdoende is betwijfelt Dr. Mühlen. Zo zal bijvoorbeeld import van bijen vanuit Nieuw-Zeeland mogelijk blijven, omdat de controle op ziekten in dat land door de EU erkend wordt als even goed als in de EU-landen. Dr. Mühlen verwacht dan ook dat de kever vroeg of laat hier opduikt.

De larven van de kever lijken op die van de kleine wasmot. Ze vreten pollen, honing en was en kunnen in korte tijd de raten in de kast ruïneren. Ze verpoppen in de grond en de kevers die daaruit ontstaan kunnen kilometers ver (13-16 km) vliegen op zoek naar bijenkasten. Bij een sterke aantasting verlaten de bijen de kast en dan krijgt de kever helemaal de kans om zijn verwoestend werk te doen. Hij meent dan ook dat ze in feite voorraadparasieten zijn.

De kleine bijenkastkever heeft geen last van strenge winters. In de USA bestrijdt men de kevers met Check

mite (=Perizine). Overigens zijn meerdere bestrijdingsmaatregelen en strategieën denkbaar.

Amerikaans vuilbroed (AVB)

In Duitsland wordt AVB bestreden door sanering van zieke standen via de kunstzwermmethode. Daarbij wordt de kunstzwerm (minimaal 2,5 kg bijen) drie dagen uitgehongerd en mogen de bijen vervolgens in een schone (ontsmette) kast naar binnen lopen. Die kast is voorzien van nieuwe raampjes met kunstraat. De bijen worden aansluitend gevoerd. Die behandeling kan alleen met volken van voldoende grootte en niet in de herfst. Honingramen kunnen worden geslingerd en de honing kan worden verkocht aan consumenten. Voeren van de honing aan bijen is uit den boze, vanwege de aanwezigheid van sporen van de ziekteverwekker in de honing. De rest wordt verbrand in een ton. De kasten worden afgekrabd en daarna ontsmet met een vlam. De was (van honingramen) kan worden omgesmolten; sporen van de ziekteverwekker die in de was terecht komen zijn ongevaarlijk.

Om die behandeling te kunnen uitvoeren, beschikt men in Münster over een zogenaamd BIG Mobil. Dat is een gesloten aanhanger (1500 kg) die getrokken dient te worden door een personenauto. In de aanhanger bevinden zich o.a. een hogedrukspuit, een brandton, een desinfectieketel, een dampwassmelter, een aggregaat, ketels voor schoon en vuil water, imkeruitrustingen, beschermingsmiddelen en een verbandkist. De BIG Mobil kan bij de LWK worden gehuurd. Voor de behandeling van elk volk wordt €10,- gevraagd, met een minimum van €60,- per keer. Dat is inclusief verbruik van gas en ontsmettingsmiddel. De kar wordt verhuurd (contract) en dient te worden afgehaald in Münster en bij terugkeer schoon en nog in goede staat te zijn. Schade dient te worden vergoed. Er zijn imkers opgeleid die met de kar om kunnen gaan en die de kunstzwermmethode kunnen uitvoeren. Verhuur naar Nederland is mogelijk. Na de lunch werd het BIG Mobil bekeken en werd één en ander gedemonstreerd.

Subsidies

EU-subsidies volgens regeling nr. 1221/97 (bevordering van de productie en afzet van honing) gaan in Duitsland rechtstreeks naar de Bundeslanden. Zo krijgt NRW het maximale bedrag van €125.000,- en legt NRW daar eenzelfde bedrag bij. Ter vergelijking: Nederland krijgt €150.000,- van de EU plus eenzelfde bedrag van het Ministerie van LNV. De hoogte van de EU-gelden zijn gebaseerd op het aantal volken (in Nederland 80.000). In Duitsland verschilt de hoogte en de besteding van de gelden per Bundesland. In NRW kan men het bedrag

besteden aan voorlichting (reiskosten), bestrijding van de varroamijt, veredeling gericht op tolerantie van bijen tegen de varroamijt, technische hulpmiddelen (folders), honingonderzoek (gericht op residuen van bestrijdingsmiddelen), speciale onderzoeksprojecten binnen de door de EU gestelde kaders en apparaten voor een vereniging (niet voor individuele leden). In elk Bundesland kent men een zogenaamde 'Tierseuchenkasse'. Dat is een fonds voor het saneren van dieren en dierenbehuizingen ingeval van optreden van besmettelijke dierziekten. Ook AVB is wettelijk een besmettelijke dierziekte. Imkers in NRW zijn daarom verplicht €5,- plus €1,- per volk te betalen aan dat fonds in NRW. In 2002 is mede uit dat fonds een monitoring van AVB via voederkransmonsters betaald. De ene helft van de kosten werd betaald uit het fonds, de andere uit gelden van het landbouwministerie van NRW. Er zijn evenredig verdeeld over NRW 1.000 monsters genomen en minder dan 5% van die monsters was positief. In de omgeving van de standen waar de positieve monsters vandaan kwamen, is vervolgens gericht actie ondernomen om AVB op te sporen en te bestrijden.

advertentie

IMKERSHOP 'HET BIJENHUIS'

Een imker met verstand
wordt bij Het Bijenhuis vaste klant

Voor snelle bestelservice

tel 0317 422 733

fax 0317 424 180

e-mail bijenhuis@vbbn.nl

Grintweg 273

6704 AP Wageningen

online winkelen bij www.vbvn.nl

Bij gepraat (23)

Eric Blankert, voorzitter ABTB

Het nieuwe jaar 2004 is begonnen. Wat het nog meer gaat brengen dan dat mijn geboortjaar dit jaar gelijk is aan mijn leeftijd, is nog ongewis. Heeft het zachte weer veel winterbijen gekost, komt er een koud voorjaar en welke invloed heeft de varroamijt op de uitwintering van de volken? Hoe dan ook ik wens u en uw bijen alle goeds toe in dit nieuwe jaar!

Bestuurlijk zal dit jaar duidelijk worden in welke vorm samenwerking mogelijk is, daar uitbreiding van de Bedrijfsraad met enkele commissies door de VBBN vooralsnog wordt afgewezen. Door het bestuur zal ook dit jaar hard gewerkt worden om die zaken die niet in de Bedrijfsraad te regelen zijn in het federatief overleg tussen de vier overige imkerorganisaties wel te regelen. De besturen van de imkerorganisaties staan voor dezelfde doelstellingen, alleen de wijze waarop zij deze willen bereiken, daarin verschillen zij soms van mening. Mijn persoonlijke voorkeur ligt altijd bij het harmoniemodel met behoud van de eigen en respect voor de andere mening. De voortgezette en ingeslagen koers om van de imkerbond ABTB een betrouwbare, actieve en gezellige vereniging te maken wil ik ook dit jaar met behulp van de besturen en de leden weer vervolgen.

• Zaterdag 8 november hield de Bijenhoudersbond ZLTO haar studiedag in Bostel. Kenmerkend voor deze studiedagen is de goede sfeer, de inhoud en de dwarsdoorsnede van imkerend Nederland die zich vertoont op deze bijeenkomsten. Zonder de overige inleiders tekort willen doen, vond ik de lezing van Prof.F.J. Jacobs over 'Hygiënisch gedrag van de bijen en de varroamijt' zeer interessant. Zie voor het onderzoek betreffende de invloed van raskenmerken op het hygiënisch gedrag van bijen ten opzichte van de varroamijt website www.honeybee.be

• Op maandag 10 november 2003 zijn de besturen van de imkerorganisaties, die deelnemen in het blad BIJEN, met een deel van de redactie in Utrecht voor het halfjaarlijks overleg bijeengekomen. Bij de behandeling van de begroting bleek dat door de penningmeester van het maandblad dhr. M. van Iersel gezocht wordt naar verdere besparingen in bijvoorbeeld de drukkosten maar dat deze voor het jaar 2004 nog niet gerealiseerd kunnen worden. Opnieuw wil ik benadrukken dat ik hoge waardering heb voor het vele en nauwgezette werk van de redactie (zie ook 'Bijgepraat' in BIJEN 12(1): 22-23 (2003)). Langs deze weg wil ik dhr. Beekman danken voor het voorzitterschap van dit overleg. Hij zal bij de volgende bijeenkomst op 19 april 2004 als bestuurder van de bijenhoudersbond ZLTO zijn afgetreden. Op grond van de door de organisaties goedgekeurde begroting 2004 voor het blad BIJEN kon in het bestuur het besluit worden genomen dat de afdracht voor de afdelingen aan het hoofdbestuur voor 2004 kon worden vastgesteld op € 15,-; met € 4,54 afdracht onderzoek PPO-Bijen, € 19,54 per

jaar. Voor de oplettende lezer betekent dit dat wij de afdracht voor 2004 met € 1,- hebben verhoogd in verband met gestegen kosten van het maandblad (zie ook Bijgepraat in BIJEN 12(4): 120-121 en 12(11): 322 (2003)).

• In Ootmarsum werden op 18 november de organisatoren van de LAGA door de voorzitters van de VBBN en ABTB bedankt voor alle inspanningen die zij hebben verricht om de voorlichting over bijenteelt op LAGA mogelijk te maken. Zij ontvingen een minibijenkastje met inscriptie. Uiteraard was dit succes er niet geweest zonder de vele vrijwilligers. Diegenen die LAGA nog eens willen herbeleven kunnen bij de Stichting Bijen & Natuur voor € 5,- een CD bestellen vol foto's en krantenknipsels, besteladres: Tonnie Franken, 0541-51 99 98, E: tfb041@planet.nl

• Door T. Franken zijn prachtige opnamen (drie uur) gemaakt van het bijencongres Apimondia 2003, gehouden van 24 tot 29 augustus 2003 in Ljubjana in Slovenië. Dhr. T. Franken is bereid met een toelichting over de bijgewoonde lezingen een avondvullende verenigingsavond te verzorgen, E: tfb041@planet.nl, tel. 0541-51 99 98, fax 0541-51 47 62).

• Op vrijdag 21 november was de algemene ledenvergadering van mijn eigen afdeling Oost-Betuwe op de deel van ons lid Theo Lenderink. Na 15 jaar secretariatschap wenste R. Ravenstein meer tijd te besteden aan het bestuivingswerk en het natuureducatiecentrum 'Het Dijkmagazijn' in Bemmelen. Als blijk voor zijn grote waarde voor de afdeling ontving hij de zilveren speld van verdienste van de imkerbond ABTB. In een gezellige sfeer werden de volgende activiteiten voor het volgende jaar afgesproken: wasbereiding (laat zien hoe je het doet!); wasplaten maken van eigen was; timmermiddag (o.a. driehoeksklatjes voor raampjes zonder kunstraat); nader in te vullen excursie georganiseerd door leden H. Poelmans, W. Versteijnen en L. Remie in mei/juni; honing- en stuifmeelonderzoeksavond in oktober. Een goed gevulde activiteitenkalender dus!

• Denkt u aan tijdige opgave voor onze studiedag op 14 februari in zaal Houtink, Entersestraat 1 te Bornebroek, aanvang 10.00 uur, sluiting ongeveer 15.00 uur. Kosten inclusief koffietafel: voor leden € 10,- en niet-leden € 15,- (zie voor het zeer interessante programma: 'Bijgepraat' in BIJEN 12(12): 352 (2003)).

In een volgende bijdrage zal ik uw aandacht vragen voor onze jaarvergadering op zaterdag 6 maart 2004, het voor-nemen om samen met de ANI een cursus te organiseren over herkennen, voorkomen en bestrijding van bijenziekten (6 lessen); het overleg met de overige drie imkerorganisaties over onderlinge afstemming van o.a. informatiestromen voor besturen en bijengezondheidscoördinatoren; nog enkele indrukken van de cursus honingkunde.

Uit het Hoofdbestuur

vergadering 20 november 2003

Rob Nijman, secretaris VBBN

De projectgroep 'Organisatie' is door het HB benoemd. Na het beëindigen van de fusieplannen zal de VBBN zelf na moeten denken over aanpassing van haar organisatie. Zoals reeds gemeld in het beleidsplan 2003 zal een projectgroep aanbevelingen gaan formuleren over een nieuwe en aangepaste organisatie. De projectgroep bestaat uit de heren R. Saal, B. Willigenburg, H. Koole en J. Plaizier. Op de komende ALV zal worden gerapporteerd.

- De commissie Bijenteeltonderwijs heeft het aanbod gekregen om komende zomer op Schiermonnikoog een cursus 'Koninginnenteelt' te laten plaatsvinden. Deze cursus is specifiek gericht op de leraren Bijenteelt. Aan deze cursus kunnen maximaal acht personen deelnemen. Omdat het HB het belang inziet leraren Bijenteelt bij te scholen op het gebied van de koninginnenteelt besluit zij een bijdrage in de kosten te doen.
- Projectplan 'Bloemrijke akkers in Drenthe'. Dit projectplan is een initiatief van een groep agrariërs en imkers. Het is een vervolg op het geslaagde pilot-project in het gebied Noord-Drenthe, genaamd: 'Bloemenweide; bloemrijke en bij-vriendelijke inrichting van landbouwgronden'.

Het Drentse landschap is aanzienlijk verfraaid door het zaaien van bloemenmengsels, dat met name de recreant erg aanspreekt, maar ook de bewoners zelf genieten er

volop van. In sommige gevallen is het zelfs mogelijk om een bos bloemen te plukken. Met het inzaaien van diverse percelen is het leefgebied voor nuttige nectarzoekende organismen, waaronder bijen en vlinders, vergroot. Dit leidt tot een vergroting van de biodiversiteit in het gebied. Het HB heeft besloten subsidie voor dit project aan te vragen.

- Op 22 en 23 november heeft CARI (de Waalse imkervereniging) een internationaal congres gehouden in Louvain la Neuve. J. Plaizier heeft de VBBN gerepresenteerd en op verzoek van CARI een voordracht gehouden.

Onderscheidingen VBBN

Marga Canters/Gerda Bogaards

In de tweede helft van 2003 mochten weer diverse VBBN-leden een blijk van waardering ontvangen. Verenigingsspelden worden uitgereikt bij langdurig lidmaatschap: leden die 25 jaar lid zijn ontvangen een verzilverde speld, 40 jaar lidmaatschap betekent een vergulde speld.

Erespelden krijgen zij die een bestuursfunctie hebben uitgeoefend over een periode van 10 jaar (verzilverde) en 25 jaar (vergulde).

Een *ereschildje* wordt uitgereikt aan leden die 50 jaar lid zijn.

Een *oorkonde* wordt uitgereikt aan leden die zich op een of andere wijze verdienstelijk hebben gemaakt voor de subvereniging, of die langer dan 60 jaar lid zijn.

Een *erekorfje* komt toe aan degenen die zich verdienstelijk hebben gemaakt op meer dan plaatselijk niveau.

Het Hoofdbestuur van de VBBN wil de leden die hiervoor in aanmerking kwamen nogmaals danken voor hun trouwe lidmaatschap en hun inzet voor de Vereniging.

De namen van ontvangers van een erespeld staan vet en die van ontvangers van een erekorfje staan vet en in hoofdletters gedrukt.

Den Helder: J. van der Ham, G. Ligthart, A. Slot,
D. Swaager, M.J. Wijngaard
Hollands Midden: A. Boorsma
Holten: G.W. Aaltink
Leeuwarden: G.R. Fokkema
Ruinen: W. Kraaij
Ter Apel: J. Brakels
Terschelling: J.A. Zoet

Voorne-Putten: J.C.C.M. Jooren, W.J. van Rooijen,
mw. E. van Roosmalen-Mann
Wageningen: J.A.T. Hoogstede, A. Rem, J.C. Riphagen,
B.J.M. Verduin, E. de With
Westerwolde: B. Hommes, H. Smid, L.R. Tuize
Vriezenveen: B. Brink
Hardenberg/Grambergen: H. Buter
Ootmarsum: A.F.B. Franken
Enschede: H.H. Schutte

Inbinden maandblad BIJEN

U leest op dit moment het eerste nummer van 'BIJEN, Maandblad voor imkers' van deze jaargang.

Een manier om uw maandblad mooi te houden is door deze te laten inbinden.

De VBBN biedt alle lezers, evenals vorig jaar, de mogelijkheid om jaargangen van het maandblad BIJEN in te laten binden.

De ingebonden jaargangen krijgen een donkergroene harde kaft met goudkleurige opdruk op de rug.

Om kostenverhoging tegen te gaan doet de binder het verzoek om alle nietjes uit de bladen te verwijderen. Wilt u erop letten dat het papier niet beschadigt.

U heeft de mogelijkheid om per jaargang in te laten binden € 14,- of per twee jaargangen € 16,25

Wilt u ervoor zorgen dat uw jaargang(en) vóór 1 april 2004 door ons ontvangen is (zijn)? U kunt deze sturen aan:

Secretariaat VBBN, t.a.v. Marga Canters, Grintweg 273, 6704 AP Wageningen, afgeven mag natuurlijk ook.

Over nestgeur gesproken

Henk van der Scheer, hoofdbestuurlid VBBN

Bottom-up

'Fuseren is meer dan zeggen samen te willen werken!', aldus de toenmalige voorzitter van de bestuivingsimkers in 1999 in dit blad. Fuseren is mooi, zo gaat hij verder, maar dan moet het wel worden gedragen door de imkers. Niks top-down, maar bottom-up en transparant, nondeju. De imker kent als geen ander de betekenis van samenwerking. Dat ervaart hij dagelijks bij het werken in zijn volken.

Klinkt goed, dus vragen we de gemiddelde imker maar eens wat hij vindt van fusie tussen de imkerorganisaties en het antwoord zal niemand verbazen. Negentig procent ligt helemaal niet wakker van de vraag naar fusie en samenwerking. Waar het de gemiddelde imker om gaat is emotie, kortom identiteit en nestgeur en die vindt hij in zijn eigen lokale afdeling. Zo port hij het lokale bestuur op als hij wat wil horen, beleven of weten. En als het lokaal niet kan, dan moet zijn bestuur dat maar eens voor hem in de groep/kring of bij het hoofdbestuur aankaarten of desnoods bij de Bedrijfsraad.

Geur verwaait

Hoe verder weg hoe minder nestgeur de gemiddelde imker ruikt. Vraag hem maar eens wat de Bedrijfsraad is en doet, en het antwoord zal in overgrote meerderheid van de gevallen steevast luiden: 'Geen idee!'. De nestgeur van de Bedrijfsraad is voor imkers kennelijk niet sterk. Waarschijnlijk net zo sterk als de nestgeur die schildpadjes opsnuiven op het strand van een Zuidze-eiland. Bij het geboren worden geen moeder te zien en vervolgens zorgen dat je als jong schildpadje zo snel mogelijk het water in komt, anders wordt je opgegeten door de meeuwen.

'En toch hebben we die Bedrijfsraad nodig om als imkerorganisaties samen te werken', zo luiden de visionaire woorden van de inleider in 1996 op de bij imkers zeer gewaardeerde, jaarlijkse studiedag te Bostel. Maar is dat wel zo?

Samengaan

De statuten van de vijf imkerorganisaties zijn wat inhoud betreft praktisch gelijk. Ze streven allemaal naar bevordering van de bijenteelt. De voormalige Stuurgroep 2000 van de Bedrijfsraad vond dan ook unaniem dat voor een hechtere samenwerking fusie de beste optie was. Zelfs de uitwerking van details over organisatie en financiën leverde geen echte problemen op. Maar ja, die nestgeur hè; dat is toch een te sterke barrière vinden sommige bestuurders; samenwerken prima, maar samengaan kan niet. Is dat laatste smoes of werkelijkheid? Als nestgeur inderdaad een barrière vormt, dan zou je als gemiddelde imker haast de conclusie gaan trekken dat bepaalde nestgeuren rieken in plaats van aangenaam ruiken! Ik denk dat het smoes is en in april 2003 tijdens de Algemene Ledenvergadering van de ZLTO-imkers had ik het gevoel dat men daar in overgrote meerderheid er ook zo overdenkt. Als u dezelfde gedachte heeft, dan doet u er goed aan om dat eens 'bottom up' kenbaar te maken bij uw (hoofd)bestuur.

VBBN neemt afscheid van Kees Heikamp

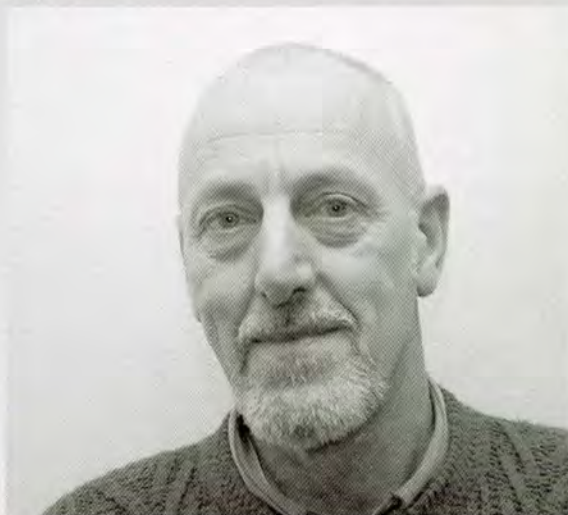
Roel ten Klei, Bedrijfsleider

Als u dit leest is Kees al met pensioen. Ruim tien jaar geleden kwam Kees via de Stichting 'De Startbaan' bij de VBBN in dienst als timmerman.

Al snel vond Kees zijn draai in het Bijenhuis en timmerde en flink op los. Ook op de bijenmarkten voelde hij zich thuis en was hij graag gezien. Gelukkig voor ons reist hij nog mee naar een paar bijenmarkten de komende jaren.

Het Hoofdbestuur nam afscheid op de personeelsbijeenkomst op 18 december jl. en bedankte Kees voor zijn jarenlange inzet voor onze vereniging.

Wij, de achterblijvers op het Bijenhuis, zullen onze duizendpoot missen. Wij wensen hem veel genoeg met zijn vrije tijd.

Kees Heikamp, duizendpoot van de VBBN, heeft afscheid genomen.

Advies honingprijs

Roel ten Klei, bedrijfsleider

Er wordt ons regelmatig gevraagd naar de consumentenprijs van honing. Natuurlijk is iedereen vrij om de prijs te rekenen die u redelijk vindt. Vaak is dat ook afhankelijk van de klantenkring die u in de loop der jaren heeft opgebouwd en hoe de vraag en het aanbod van uw product is.

Als vuistregel kunt u een prijs hanteren van rond de drie euro per 450 gram voor de gangbare honingsoorten en rond de zeven euro voor een pot heidehoning van 450 gram.

Bestuurderscursus VBBN

Jos Plaizier, voorzitter VBBN

Op 22 november jl. is de eerste bijeenkomst geweest van de Cursus voor VBBN-bestuurders.

Op de oproep in BIJEN, oktober 2003, hebben 16 personen gereageerd. Opvallend is dat naast individuele bestuurders, de besturen van drie subverenigingen met meerdere mensen deelnemen.

De eerste dag werd veel tijd besteed aan de positie van besturen van subverenigingen in de gehele VBBN en het beleid van de VBBN.

Daarnaast werd geoefend met typische bestuurdersvaardigheden: vergadering leiden, speech houden ter introductie en bedanken van sprekers, efficiënt communiceren.

Tijdens de volgende bijeenkomsten zal door een notaris aandacht worden besteed aan de rechtspositie en aansprakelijkheid van bestuurders en de formele positie van verenigingen en hun relatie met de Kamer van Koophandel. Op verzoek van de cursisten zal verder geoefend worden met vergadering leiden, de kunst van het delegeren, de communicatie met en het benaderen van de plaatselijke politiek en andere instanties, sponsoring en ledenwerving.

Wie zou hier nu voorzitten?

JAN GEERTS

18 juli 1927 - 26 juni 2003, Teteringen

Traditie, oude plicht
Bijen, zijn grote liefde
Heeft hij stil verlaten
Op zijn wang een traan.
Stil geweest.
In het vliegpat ben ik gaan zeggen:
Bijen, uw meester is heen.

Bestuur en leden
ZLTO Kring De Baronie

Op 20 oktober 2003 is geheel onverwacht overleden de heer

FRANS HEIL

geboren te Schinnen op 30 juli 1930.

Groot was de verslagenheid binnen onze vereniging toen we hoorden dat Frans plotseling van ons was heengegaan. Zeer zeker omdat hij op 18 oktober nog de imkerstudiedag Regio Zuid LLTB geheel had meegemaakt en met veel imkers en vrienden enthousiast over bijen had gesproken. Frans was enorm inventief en was gezegend met twee gouden technische handen, velen van ons hebben dan ook binnen de vereniging een beroep op Frans gedaan en nooit tevergeefs. Het afscheid kwam dan ook voor velen plotseling, maar precies zoals Frans dat gewenst had, aan zijn vertrouwde werkbank bij zijn gereedschap dicht bij zijn dieren en natuur.

Frans, wij zullen ons jou blijven herinneren als een natuurliefhebber die graag buiten was bij zijn bijen en andere dieren om van de natuur en al dat moois te genieten.

Wij wensen zijn vrouw Elly, kinderen en kleinkinderen de kracht om dit verlies te kunnen dragen en te verwerken.

Bestuur en leden
LLTB bijenvereniging Mijnstreek

advertentie

Uw Bijen, ons Maandblad ?
Ongewoon complementair!

Schrijf € 26,50 over op rekening
20.19.023 bij Postbank Arnhem

Koninklijke Vlaamse Imkerbond

Een doordachte investering

